

Factcheck Connect

Factchecking Deep Dives

MEDIA &
DEMOCRATIE

BEELD &
GELUID

NIEUWSCHECKERS

Inhoud

Inleiding en opzet	3
Deep Dive 1: Migratie	4
Deep Dive 2: Klimaat	11
Deep Dive 3: LHBTQIA+	22
Deep Dive 4: Oorlogsbeelden	33
Eindevaluatie Deep Dives	48

Dit onderzoek werd uitgevoerd door Yitsz Neurink, redacteur voor [Nieuwscheckers](#) en gecoördineerd door het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid in het kader van het onderzoeksproject 'Factcheck Connect', en is tot stand gekomen dankzij een subsidie van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK)

Ter voorbereiding op de Deep Dive Migratie voerde Nieuwscheckers verkennende gesprekken met Stichting Vluchtelingenwerk en het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA). Voor de Deep Dive over Klimaat vond een verkennend gesprek met Milieudefensie plaats en voor de Deep Dive over LHBTQIA+ met het Transgender Netwerk. De gesprekken hadden als doel om gezamenlijk te verkennen welke vormen van misleidende informatie en desinformatie over migratie de organisaties signaleren op (sociale) media, en waar eventueel behoefte was aan nader onderzoek of correctie. Op basis daarvan konden de Deep Dives beter afgestemd worden op de informatiebehoefte en uitdagingen die in de praktijk werden ervaren.

Inleiding en opzet

Factchecking is een intensieve en tijdrovende taak, maar de potentiële maatschappelijke impact ervan is aanzienlijk. Gerichte factchecking kan de kennis over feiten vergroten, de herkenning van desinformatie bevorderen en het vertrouwen in media stimuleren. Om dit effect te maximaliseren, bleek het van cruciaal belang de beschikbare middelen gericht in te zetten op urgente maatschappelijke thema's en samenwerking te zoeken met relevante maatschappelijke partners.

In het kader van het project Factcheck Connect voerde het team van Nieuwscheckers (het factcheck-initiatief van de Universiteit Leiden) gedurende een langere periode van ongeveer negen maanden zogenaamde Factchecking Deep Dives uit. Tijdens de projectduur werden in totaal vier maatschappelijk urgente thema's behandeld: migratie, klimaat, LHBTI+ en oorlogsbeelden.

Het primaire doel van deze Deep Dives was om factcheckers en maatschappelijke partners in deze periodes van intensieve factchecking nauw met elkaar te laten samenwerken. Deze aanpak bevordert de kruisbestuiving tussen beide partijen en maximaliseert de maatschappelijke impact van de factchecks. De keuze van de thema's en de betrokken partners werd bepaald op basis van actualiteit en urgentie, waarbij de redactionele vrijheid van de factcheckers te allen tijde in acht werd genomen.

De kennis en het netwerk van BENEDMO (de Vlaams-Nederlandse samenwerking tegen desinformatie), met Beeld & Geluid als penvoerder, werden effectief benut bij het verkennen van de meest impactvolle onderwerpen en partners. Elke Deep Dive resulteerde in een serie factchecks en een samenvattend artikel of diepe analyse.

Kernobjectieven

De intensieve periodes van factchecking waren gericht op een meerledig doel, waarop voor de Deep Dives in dit rapport wordt geëvalueerd:

- 1. Bevorderen van samenwerking: Het stimuleren van structurele samenwerking tussen factcheckers en maatschappelijke partners.**
- 2. Vergroten van de maatschappelijke impact: Het maximaliseren van het bereik en de relevantie van factchecking.**
- 3. Bijdragen aan maatschappelijke kennis: Het vergroten van kennis over feiten en het herkennen van desinformatie.**
- 4. Versterken van mediavertrouwen: Het positief bijdragen aan het vertrouwen in de media.**

Deep Dive 1: Migratie

In juni viel het kabinet-Schoof na nog geen jaar gezeten te hebben omdat de PVV zich terugtrok uit het kabinet. Geert Wilders (PVV) vond dat de coalitiepartijen VVD, NSC en BBB niet genoeg deden met tien strenge asielmaatregelen die hij voorstelde. Dit kwam bijna twee jaar na de val van het kabinet-Rutte IV dat ook viel op migratie: toenmalig premier Mark Rutte (VVD) eiste tijdens een overleg over asielmaatregelen een beperking op gezinshereniging voor oorlogsvluchtelingen. Dat was voor coalitiepartners D66 en ChristenUnie onaanvaardbaar.

Migratie is al jaren een hot topic in de politiek en er gaan dus ook veel cijfers en beweringen over rond. En daar komt ook mis- en desinformatie bij kijken, wat gevolgen kan hebben: een bewering van toenmalig minister van Justitie en Veiligheid Dilan Yeşilgöz (VVD) speelde een rol in de val van Rutte IV. Ze zei dat er duizenden nareizen gestapeld werden, terwijl het om 780 gevallen in vier jaar ging. Ook hierom wilde de VVD gezinshereniging beperken.

Maar ook buiten verkiezingstijd blijft migratie een veelbesproken onderwerp. De Groene Amsterdammer publiceerde eind oktober een onderzoek naar het taalgebruik over migratie in de Tweede Kamer en de media. Sinds 2014 verwijzen veel meer spreekbeurten van Kamerleden naar migratie. Er was een piek in 2015 die overeenkwam met de Syrische vluchtelingencrisis, maar bleef na 2016 hoog en in 2024 is het niveau van 2015 weer bereikt. In de media was het effect minder sterk: daar was een piek tussen 2015 en 2019, maar sinds 2020 wordt er weer minder over geschreven.

Er is dus veel aandacht voor migratie en dat gaat gepaard met nepnieuws. Zo zijn er socialemediagebruikers die online nepnieuws en andere anti-migratie propaganda verspreiden. Volgens onderzoek [pdf] van het INGE-committee van het Europees Parlement gingen de meeste nepnieuwsberichten uit Russische hoek tussen 2018 en 2021 over migranten. De onderzoekers telden hiervoor 7807 berichten uit de EUvsDisinfodatabase.

Om op een rij te zetten welke onwaarheden er online en in de politiek verspreid worden over migratie, hebben we de laatste maanden verschillende beweringen over migratie gecheckt. Ook zijn we in de factcheckdatabase van BENEDMO op zoek gegaan naar factchecks over het onderwerp om de onwaarheden en de frames daarachter in kaart te brengen. We hebben hier gezocht naar Nederlandstalige checks over migratie, asielzoekers en de islam waarin de gecheckte beweringen als onwaar bestempeld zijn. Ook nemen we factchecks mee die Nederlandse media schreven in aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 29 oktober.

Migranten zijn vieze en gewelddadige mensen

Aan migranten worden vaak allerlei slechte eigenschappen toebedeeld. Volgens het rapport 'Fear and lying in the EU: fighting disinformation on migration with alternative narratives' [pdf] en het onderzoek van het INGE-committee was het tijdens de coronapandemie gebruikelijk dat migranten werden neergezet als een gevaar voor de volksgezondheid. Bijvoorbeeld omdat zij zich niet aan de coronamaatregelen zouden houden.

In 2023 werd in België ook beweerd dat een toename van migratie gepaard ging met een toename van het aantal schurftgevallen.

Maar met het aflopen van de coronapandemie sinds 2023 zien we de associatie tussen migranten en ziekte minder. Er wordt sindsdien vaker misleidende of valse informatie verspreid over asielzoekers die gewelddadige criminelen zouden zijn, wat een klassiek narratief is. Zo beweerde Caroline van der Plas (BBB) dat het aantal incidenten in asielzoekerscentra (azc's) toeneemt. Dat klopt, maar ze liet weg dat de stijging in lijn is met de stijging van het totaal aantal asielzoekers. Ook gaan deze cijfers niet over incidenten buiten de azc's zoals het PVV-partijprogramma suggereert. Worden de asielzoekers vervolgens afgewezen, dan zouden ze massaal illegaal in Nederland verblijven volgens Joost Eerdmans (JA21) terwijl dat niet te verifiëren is. En Geert Wilders overdreef en presenteerde een verhaal over een vuilnisvrouw die werd geslagen door een Marokkaan nogal eenzijdig volgens Nieuwsuur waarbij een 'grote groep' aan Marokkaanse bijstanders verzonnen werd.

Verder zijn de afgelopen jaren nepnieuwsberichten verschenen over zogenaamde kinderen met een migratieachtergrond die een klas in Brussel op stelten zetten, over een Syrische asielzoeker die verantwoordelijk was voor een steekpartij terwijl er niks bekend was over de identiteit van de dader, over vluchtelingen op de Grieks-Turkse grens die hun vluchtelingenkamp in brand zouden hebben gezet, over vluchtelingen op een boot die meisjes zouden komen vermoorden in het Verenigd Koninkrijk, over een viering van een terroristische aanslag tonen terwijl het ging om de trailer voor een rapvideo en een nepbrief over een imam die zogenoemd zou oproepen tot het vermoorden van alle niet-moslims.

Dit is allemaal niet verwonderlijk aangezien de associatie tussen migratie en criminaliteit in het buitenland ook terug te zien is in nepnieuws volgens Fear and lying in the EU en een Spaans onderzoek naar nepnieuws uit 2021 en 2022 [pdf].

Migranten zijn slecht voor de welvaart

Een ander narratief dat vaak voorkomt in nepnieuws over migratie is dat migranten slecht zijn voor de economie en schaarse voorzieningen inpikken. Asielzoekers, die idealiter naar Nederland komen omdat ze vluchten voor oorlog, ander geweld of onderdrukking, worden vaak afgeschilderd als 'gelukszoekers' die hier komen vanwege de gunstige economische omstandigheden. We zien soms bijvoorbeeld dat er ten onrechte wordt beweerd dat het merendeel van asielzoekers uit veilige landen komt of zelfs op vakantie teruggaat naar het thuisland, terwijl dat niet zo is.

Het kan zo zijn dan asielzoekers drukken op de voorzieningen, maar de mate waarin wordt in nepnieuws overdreven. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij nepnieuws over hoeveel geld asielzoekers krijgen om te overleven, maar vaker wordt beweerd dat ze worden opgevangen op luxe plekken zoals dure hotels en cruiseschepen. Dat er op zulke plekken asielzoekers worden opgevangen klopt soms, maar de opvang is in die gevallen sober en bedoeld als noodopvang omdat er elders geen plek is. In het buitenland zou ook reclame worden gemaakt voor België als vijfsterrenbestemming, en zou Turkije goedkope leningen verstrekken aan mensen met een migratieachtergrond zodat zij in België een huis kunnen bemachtigen.

Wat hiermee hand in hand gaat is dat soms wordt overdreven hoeveel migranten er naar België en Nederland komen, welke vormen van migratie in welke percentages voorkomen en hoeveel die migranten kosten. Een keer werd zelfs beweerd dat het aantal migranten in Italië steeg terwijl het eigenlijk daalde. De inhoud is elke keer anders, maar de onderliggende boodschap hetzelfde.

En als asielzoekers in bijvoorbeeld Nederland mogen blijven en statushouders worden, wordt beweerd dat ze te veel drukken op voorzieningen. Vaak wordt bijvoorbeeld de voorrang die asielzoekers krijgen bij het uitdelen van sociale huurwoningen als een belangrijke oorzaak aangewezen voor de Nederlandse woningcrisis, maar ze krijgen net zo veel voorrang als andere groepen in nood. Ook wordt overdreven hoeveel sociale huurwoningen naar statushouders gaan en ligt de woningnood eerder aan falend woonbeleid. Verder wordt beweerd dat buitenlanders slimme financiële constructies gebruiken om in het westen aan woningen te komen terwijl die constructies helemaal niet zijn toegestaan in islamitische landen.

Bij dit narratief wordt vaak gefocust op asielmigranten en gaat het vaak niet over arbeidsmigratie. Arbeidsmigranten zijn mensen die naar een ander land komen om daar te werken en daar komen er veel meer naar Nederland dan mensen die asiel willen aanvragen. Ook zijn arbeidsmigranten nodig voor economische groei in Nederland en veel andere westerse landen, omdat er anders niet genoeg jonge mensen zouden zijn om de gevolgen van een vergrijzende bevolking op te vangen.

Migranten zijn een gevaar voor de westerse identiteit

Sterker nog, in Nederland is er de afgelopen paar jaar alleen nog maar bevolkingsgroei door migratie. In de verkiezingsprogramma's van zes partijen (PVV, NSC, BBB, CDA, SP en CU) werden hier zorgen over geuit, deels vanwege potentiële economische gevolgen, maar ook vanwege een angst voor verlies van de Nederlandse identiteit. Zoals bijvoorbeeld in het PVV-programma te lezen valt:

“Als we hiermee doorgaan, raken we ons land definitief kwijt. Dan is het niet meer Rotterdam, maar Mekka aan de Maas. De PVV is de enige partij die de instroom van (niet-westerse) vreemdelingen wil stoppen”

(Verkiezingsprogramma PVV, 2025)

Volgens Fear and lying in the EU is dit het anti-migratienarratief dat het vaakst voorkomt. Er zijn online ook genoeg voorbeelden te vinden van nepberichten waar de focus ligt op migranten die westerse waarden komen vervangen door islamitische waarden. Een Duits zwembad zou de Duitse vlag verwijderd hebben door klachten van migranten, posters die zogenaamd door moslims zijn geplaatst roepen 'witte vrouwen' op om zich conservatief te kleden, honden zouden aangeliind moeten worden uit respect voor moslims en Franse moslims zouden oproepen tot de dood aan Frankrijk en Joden.

In Nederland beweerde de top van de BBB dat moslims massaal op straat bidden, terwijl dat niet zo is buiten feestdagen.

En Geert Wilders zei bij de Algemene Politieke Beschouwingen dat op geloofsverlating de doodstraf staat in de islam om expliciet een tegenstelling te maken met westerse waarden. Het is zo dat er islamitische landen zijn waar de doodstraf staat op geloofsverlating, maar dat is niet overal zo en er zijn westerse, christelijke stromingen waar geloofsverlaters in een sociaal isolement worden geplaatst.

De onderliggende angst bij dit narratief is een 'islamitische overname' van het westen. Dit zien we bijvoorbeeld terug in nepnieuwsberichten over asielzoekers die huizen van ouderen inpikken en crèches overspoelen. Ook wordt overdreven hoezeer het percentage van mensen met een migratieachtergrond in België is gestegen sinds 1961. Misschien wordt de angst nog het beste verbeeld in racistische AI-video's die laten zien hoe Brussel verloederd in 2050 tot een rommelige stad vol met Arabische teksten en kamelen.

De omvolkingstheorie

De narratieven dat migranten gewelddadige criminelen zijn en dat zij louter door hun afkomst een gevaar vormen voor de westerse identiteit zijn beide vormen van 'othering': het toeschrijven van (negatieve) eigenschappen aan een groep om de eigen groep daarvan te onderscheiden. Asielzoekers en moslims worden weggezet als een vreemde 'ander' waar de eigen groep bang voor moet zijn. Het narratief van migranten die voorzieningen inpikken past hierbij in de zin dat dit de manier is waarop zij hun overname langzaam bewerkstelligen.

Dit komt naar voren bij dit nepnieuws waarbij het al genoeg is om een Engelse, islamitische burgemeester ervan te beschuldigen dat hij geen Engels spreekt en dus niet thuis zou horen in Engeland.

Veel van de nepnieuwsberichten passen dan ook niet netjes binnen één van deze drie narratieven. Berichten die gaan over asielzoekers die woningen inlijven gaan soms bijvoorbeeld ook over witte mensen die dan verdreven worden. Waar de narratieven ook samenkomen, is in de extreemrechtse omvolkingstheorie of "the great replacement theory". Het idee van de complottheorie is dat een islamitische overname van het westen expres wordt beraamd door een linkse of joodse elite die migranten naar het westen haalt. Komen ze eenmaal hier aan, dan zouden ze worden voorgetrokken ten opzichte van de inheemse bevolking door maatschappelijke instituten.

Dat narratief komen we ook tegen in nepnieuws dat de afgelopen jaren is gefactcheckt. Ontwikkelingshulporganisatie Caritas International zou subsidies krijgen om vluchtelingen naar België te halen en de regering van de voormalige Amerikaanse president Joe Biden zou stiekem 320.000 illegale migranten naar de Verenigde Staten gehaald hebben. Eenmaal in het westen aangekomen zouden migranten zich niet aan coronamaatregelen hoeven te houden en te eten krijgen terwijl witte mensen verhongerden. En critici worden de mond gesnoerd als deel van het complot, door de Britse regering of zelfs door de Europese Unie, terwijl dat niet zo is.

Bij de Algemene Politieke Beschouwingen (APB) zagen we ook een voorbeeld op het idee dat maatschappelijke instituten 'de waarheid' over migratie willen verbergen.

Geert Wilders diende op de tweede dag van de APB een motie in om de criminaliteitscijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over mensen met een migratieachtergrond van na 2022 openbaar te maken. Hij liet in het midden waarom die cijfers niet meer openbaar zijn, maar benadrukte wel hoe lastig het is om momenteel de cijfers te krijgen. Het CBS werd impliciet verdacht gemaakt en de motie aangenomen door de Tweede Kamer.

Reacties op migratie

Ook in de maatregelen die tegen migratie genomen kunnen worden, wordt soms des- of misinformatie verspreid. Zo kunnen politici die tegen migratie zijn of mensen die die politici nadoen maatregelen voorstellen die niet helpen om immigratie te verminderen of het niet zoveel te verminderen als wordt beweerd. Ook wordt soms gedaan alsof Nederland of het westen meer doet op gebied van migrantenopvang dan andere landen of gebieden terwijl dat niet zo is. Dit voedt het idee van het "braafste jongetje van de klas" en dat Nederland of het westen best minder kan doen aan bijvoorbeeld vluchtelingenopvang.

Een uitschieter is de overdrijving van Jimmy Dijk (SP) dat de twintig armste gemeenten van Nederland twintig (of twaalf) keer zoveel doen aan asielopvang en huisvesting van statushouders dan de twintig rijkste gemeenten. Hij probeert migratieproblematiek hierbij te framen als een klassenprobleem waar de rijken geen eerlijke bijdragen aan leveren, wat past bij het socialistische verhaal dat zijn partij vertelt.

Oorsprong en verspreiding

Bij Fear and lying in the EU lezen we dat nepnieuws over migratie in 77 procent van de gevallen voortkomt uit kleine, obscure media en in ongeveer 16 procent van de gevallen wordt opgepakt door reguliere media met een rechtse signatuur of die alle politieke partijen verwerpen. Volgens onderzoek [pdf] van de Fredrich Ebert Stiftung, en Political Capital uit 2017 onderschrijft het nepnieuws vaak de visie van extreemrechtse Europese politici en komt het overeen met de retoriek van eurosceptische partijen. Beide onderzoeken spreken ook van Russische oorsprong van een deel van het nepnieuws. Inmiddels sijn frames van rechtse politici ook door naar het politieke midden: Henri Bontenbal (CDA) zei dat lange wachttijden voor asielzoekers gunstig zijn omdat ze überhaupt in Nederland verblijven, wat niet waar is en inspeelt op het idee dat asielzoekers vooral 'gelukszoekers' zijn.

Wat verder opvalt is dat veel van het gecheckte nepnieuws niet helemaal onwaar is. Vaak worden echte cijfers of echt nieuws op een manier gespind door bijvoorbeeld context weg te laten om een van de in dit artikel besproken narratieven te ondersteunen. Het gebruik van AI kan zulke narratieven ook versterken. EDMO, de Europese antidesinformatiehub, laat zien dat dit in Europa in meerdere landen gebeurt: politici van de Duitse extreemrechtse partij AFD gebruiken AI om de boodschap te verspreiden dat migranten een gevaar vormen voor Duitsland. Volgens EDMO geldt hetzelfde voor extreemrechtse partijen in Polen, Italië, Ierland en Frankrijk.

In Nederland hebben we tijdens de verkiezingscampagne en daarvoor ook gezien dat rechtse partijen AI gebruiken om antimigratieboodschappen te verspreiden. Afgelopen zomer genereerde Geert Wilders een poster van een jonge, blonde vrouw en een oude vrouw met een hoofdoek die ophef veroorzaakte doordat hij leek op een antisemitische naziposter. Ook kwam in oktober aan het licht dat twee PVV-Kamerleden Facebookpagina's beheren met AI-foto's waar migranten zwart gemaakt worden. De journalisten van de Groene Amsterdammer konden inzien welke prompts waren gebruikt om de afbeeldingen te genereren, wat een inzicht geeft in de achterliggende gedachte. De prompts verwijzen expliciet naar 'getinte' jongeren of jongens 'met wilde baarden' en 'onschuldige blonde vrouwen'. Tegelijkertijd werd GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans op deze pagina's neergezet als iemand die geld onttrekt van witte mensen en dat aan moslims geeft.

Overzicht factchecks en artikelen van Nieuwscheckers voor Deep Dive 1

1. Asielzoekers hebben dezelfde voorrang op huizen als andere groepen in nood
2. Nederland vangt minder Oekraïense vluchtelingen op dan het Europees gemiddelde
3. Moslims vluchten ook naar moslimlanden
4. Het is niet bekend hoeveel afgewezen asielzoekers in de illegaliteit verdwijnen
5. Niet overal staat de doodstraf op geloofsafval in de islam
6. Armste gemeenten vangen niet 20 keer meer asielzoekers op dan rijkste, maar 2 keer zoveel
7. Henri Bontenbal schetst onjuist beeld van lange asielprocedures en de invloed daarvan op de komst van asielzoekers
8. Waarom Nederland zonder migratie krimpt: de cijfers achter geboortes, sterfte en bevolkingsgroei

Verlag onderzoeksproces Deep Dive 1

Voor het vinden van onderwerpen voor factchecks binnen de Deep Dive migratie werd vooral de verkiezingscampagne voorafgaand aan 29 oktober gevolgd. De meeste claims komen uit verkiezingsprogramma's van politieke partijen, Tweede Kamerdebatten en uitspraken die politici deden bij talkshows. Een enkele bewering werd toevallig gevonden op X. Voor het bredere overzicht van desinformatie over migratie zijn ook verkiezingschecks van andere media gebruikt die bij Nieuwscheckers werden verzameld voor de nieuwsbrief, evenals factchecks uit de BENEDMO-database. Daarin is gezocht naar Nederlandstalige factchecks waarin de termen "migratie", "asielzoekers" en "islam" voorkomen. Het gaat hierbij om factchecks die claims als onwaar of ongenuanceerd beoordelen, aangezien alleen in zulke gevallen sprake is van desinformatie.

Deze verzameling factchecks is verder geanalyseerd en ingedeeld op basis van onderzoeken naar desinformatie over migratie die door Peter Burger werden aangedragen en in het artikel worden genoemd. Daaruit kwamen de frames van asielzoekers als gewelddadig/vies, als gevaar voor de welvaart en als bedreiging voor de westerse identiteit naar voren. Een aantal factchecks viel buiten deze frames en is apart opgenomen in het artikel. Het slotgedeelte over de oorsprong en verspreiding van desinformatie over migratie is gebaseerd op onderzoeken en artikelen van andere media.

Bij het schrijven van de Deep Dive bleek het een uitdaging om al het materiaal in één stuk te verwerken, omdat er veel over migratie wordt geschreven en gezegd, zeker in verkiezingstijd.

Verdere complicaties zijn dat veel beweringen over migratie binnen meerdere frames passen of met elkaar samenhangen (soms met impliciete verwijzingen naar de omvolkingstheorie) of dat cijfers die beweringen ondersteunen op het eerste gezicht kloppen, maar misleidend worden geïnterpreteerd om een bepaald narratief te versterken.

Over het algemeen verliep het proces van factchecken en het samenstellen van de Deep Dive echter goed en zonder grote problemen. Wel moest bij de factcheck over de hoeveelheid asielzoekers in de rijkste en armste gemeenten van Nederland een correctie worden doorgevoerd. Door een typefout stond vermeld dat er in de (rijke) gemeente Lansingerland geen asielzoekers worden opgevangen, terwijl dat wel het geval is. Aangezien deze factcheck ook werd overgenomen door andere media, moesten deze enkele dagen later worden benaderd met een verzoek tot correctie. Naast het verder monitoren van eigen fouten is het voor toekomstige Deep Dives daarom belangrijk om in de gaten te houden of factchecks waarin fouten worden ontdekt, ook door andere media zijn overgenomen.

Bij de verkiezingen leken er geen gecoördineerde desinformatiecampagnes te zijn vanuit bijvoorbeeld het buitenland en werden vooral beweringen van politici gecheckt, wat overeenkomt met hoe Nieuwscheckers te werk ging bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023. Qua verspreiding van de checks die geschreven zijn in het kader van deze Deep Dive werd die over de rijkste en armste gemeenten van Nederland deels overgenomen door het AD en Pointer, terwijl een check over het verbod op voorrang voor statushouders bij het uitdelen van sociale huurwoningen een discussie op het subforum r/nederlands van Reddit begon.

Deep Dive 2: Klimaat

In november was er in Brazilië een klimaatop waar veel landen bijeen kwamen om maatregelen tegen klimaatverandering te bespreken. De resultaten van de top waren sober en er werd niet gesproken over het terugdringen van fossiele brandstoffen zoals kolen, olie en aardgas. Dat terwijl het verbranden van zulke brandstoffen de hoofdoorzaak is van klimaatverandering. De uitstoot van gassen zoals koolstofdioxide (CO₂), die het broeikaseffect versterken, neemt tegelijkertijd onverminderd toe.

Ook elders verslapt de aandacht voor het klimaat. Tijdens de Tweede Kamerverkiezingen van 2025 stond het onderwerp niet hoog op de agenda. Het was nauwelijks een thema in de campagne, waarin onderwerpen als de wooncrisis, defensie en migratie de boventoon voerden. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023 was er meer aandacht voor. Ook oliebedrijven maken zich minder hard voor het klimaat de afgelopen jaren en vertragen groen beleid.

En nu Donald Trump sinds 2025 weer de scepter zwaait in de Verenigde Staten, wordt milieubeleid actief tegengewerkt. Zo introduceerde hij een verbod op nieuwe windprojecten, dat overigens door een rechter van tafel is geveegd, wil hij meer fossiele brandstoffen oppompen, en zijn de Verenigde Staten weer uit het klimaatakkoord van Parijs gestapt. Ook probeert de regering-Trump de klimaatwetenschap te ontmantelen. De menselijke uitstoot van broeikasgassen wordt niet langer genoemd als oorzaak voor klimaatverandering op de website van de Environmental Protection Agency (EPA) en het toonaangevende en cruciale instituut voor klimaatwetenschap NCAR wordt gesloten om "klimaatalarmisme" tegen te gaan.

De term 'klimaatalarmisme' frame het klimaatprobleem als overdreven door degenen die het aanklaarten te presenteren als druktemakers over niks. Een andere vorm van framing is klimaatontkenning, waarbij wordt getwijfeld aan het bestaan van klimaatverandering of de menselijke invloed daarop. Volgens Harvard-hoogleraar en wetenschapshistoricus Naomi Oreskes kwam de klimaatontkenning in 2025 na een eerdere opleving tussen 1992 en 2010 weer in een stroomversnelling. Klimaatontkenners zijn in de Verenigde Staten aan de macht gekomen en argumenten die zij gebruiken, doken ook op in de Nederlandse politiek. Oude argumenten die berusten op onwaarheden werd nieuw leven ingeblazen.

Methode

Ook online gaat er mis- en desinformatie rond over klimaatverandering. In december 2025 en januari 2026 hebben Nieuwscheckers verschillende van die online beweringen over klimaat gecheckt. Ook zijn we in de [factcheckdatabase van BENEDMO](#) op zoek gegaan naar factchecks over het onderwerp om de onwaarheden over klimaatverandering en de frames daarachter in kaart te brengen. We hebben gezocht naar Nederlandstalige checks waarin de woorden "klimaat", "broeikasgas", "broeikasewffect", "methaan", "CO2" of "opwarming" voorkomen en waarin de gecheckte beweringen als onwaar bestempeld zijn. Voor iedere bewering waar meerdere factchecks over waren, is maar één check opgenomen. Ook werden relevante checks meegenomen die we later tegenkwamen of die later geschreven zijn. Dit leverde 160 factchecks op.

Deze pagina van het United Nations Development Program (UNDP) heeft een indeling van klimaatdesinformatie, aan de hand waarvan we de beweringen die we vonden hebben ingedeeld:

- Klimaatontkenning: ontkennen dat het klimaat aan het veranderen is of, in meer subtielere vorm, ontkennen dat de mens verantwoordelijk is of dat er urgentere problemen zijn.
- Complottheorieën: klimaatverandering afschilderen als complot dat door elites wordt gebruikt om allerlei maatregelen door te drukken of macht uit te oefenen.
- Klimaatuitstel: twijfelen aan de effectiviteit of noodzakelijkheid van klimaatmaatregelen.
- Greenwashing: bedrijven en instituten die doen lijken of ze bezig zijn met het klimaatprobleem, maar het in werkelijkheid vooral bij het oude houden.

De vier categorieën van het UNDP zijn vrij breed, dus hebben we een aantal subcategorieën geïdentificeerd, deels aan de hand van het boek *De Twijfelbrigade* (2014) van Jan Paul van Soest, een adviseur op gebied van duurzaamheid. Daarin bespreekt hij verschillende soorten klimaatsceptici en de argumenten die zij inzetten.

Van greenwashing vonden we weinig voorbeelden en dit hebben we daarom geschaard onder de categorie van overdreven klimaatenthousiasme, waarin de ernst van klimaatverandering, mate van vervuiling of de effectiviteit van klimaatmaatregelen overdreven wordt. De meeste onjuiste beweringen kwamen uit de hoek van klimaatontkenners en complotdenkers, terwijl een kleiner deel overdreven klimaatenthousiasme betreft.

1. Smaken van klimaatontkenning

Het vaakst kwamen we berichten tegen die lezen als klimaatontkenning, in totaal 65, meer dan een derde van het totaal. De definitie die het UNDP hanteert is breed, van regelrechte ontkenning van het probleem, tot het erkennen van het probleem, maar beargumenteren dat er grotere branden te blussen zijn. Daarom hanteren we bij klimaatontkennende beweringen ook de indeling van verschillende klimaatsceptici en hun argumenten uit *De Twijfelbrigade*.

1.1 Klimaatverandering bestaat niet | 22 beweringen

De meest voorkomende variant van gefactcheckte klimaatontkenning is de regelrechte ontkenning van het bestaan van klimaatverandering of de gevolgen daarvan. Dit soort berichten passen bij wat Jan Paul van Soest 'trend-sceptici' noemt: mensen die er niet van overtuigd zijn dat er sprake is van wereldwijde opwarming. Hier vonden we 22 voorbeelden van, waarvan er vier het stijgen van de zeespiegel ontkennen. Deze beweringen berusten op lokale dalingen van de zeespiegel, historische foto's die geen stijging zouden tonen en baden die in de Romeinse tijd boven de zeespiegel gebouwd zijn en nu nog steeds daar liggen (feitelijk stammen ze uit de negentiende eeuw).

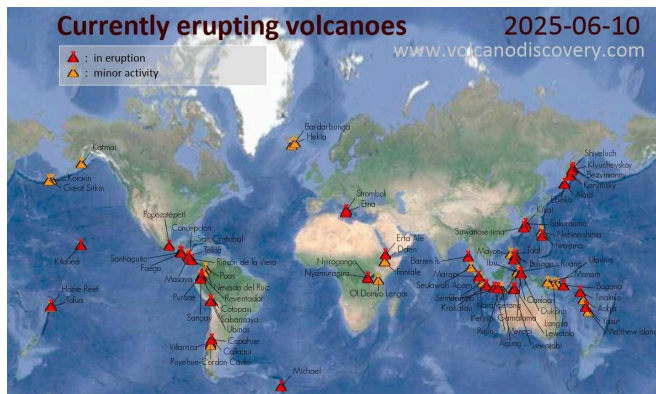
Verder wordt ook beweerd dat de aarde niet langer opwarmt, dat de gemiddelde temperatuur sinds 1880 is gedaald, dat er geen statistisch aantoonbare toename van de temperatuur is sinds 1970, dat

orkanen niet intenser worden door klimaatverandering, en dat bosbranden zijn aangestoken door een pyromaan (terwijl de invloed van klimaatverandering wordt ontkend). Ook zou een rapport van de Intergouvernementele Werkgroep inzake Klimaatverandering (IPCC) van de Verenigde Naties laten zien dat het aantal weerrampen niet is toegenomen, waarbij de context dat het gaat om verschillende metingen die wereldwijd op verschillende manieren zijn uitgevoerd, wordt weggelaten. En een onderzoek naar vermeende temperatuurdalingen in Groenland zou ook betekenen dat klimaatverandering niet bestaat, terwijl de resultaten statistisch niet significant zijn.

De hierboven besproken claims interpreteren klimaatonderzoek, nieuwsberichten of foto's verkeerd of geven helemaal geen bron. Twaalf van de beweringen die klimaatverandering compleet ontkennen maken gebruik van een specifieke techniek: selectief shoppen in data. Hier worden bijvoorbeeld satellietdata van de hoge atmosfeer gebruikt om te ontkennen dat juli 2019 de tot dan toe warmste maand ooit gemeten was. En hier wordt beweerd dat de aarde afkoelt omdat 2025 gemiddeld iets kouder was dan 2024, wat de trend van opwarming op langere termijn negeert. Verder zou Europa niet het snelst opwarmende continent zijn en klimaatverandering ook niet bestaan omdat de koraaldekking van het Groot Barrièrerif wat toenam, omdat de temperatuur daalde in een deel van de Atlantische Oceaan en omdat klimaatwetenschappers geen rekening zouden houden met verstedelijking bij het meten van temperaturen. De overige factchecks gaan over beweringen die de nadruk leggen op een tijdelijke groei van ijs op Antarctica (die recent weer afneemt) of gletsjers die naar voren schuiven (wat

verkeerd geïnterpreteerd wordt als het groeien van die gletsjers). In deze gevallen wordt gefocust op een beperkt deel van de juiste data, terwijl de bredere trends een ander beeld schetsen.

1.2 Klimaatverandering wordt niet veroorzaakt door de mens | 13 beweringen

Alle vulkanen die actief waren op 6 oktober 2025. Foto: Volcanodiscovery.com.

Daarnaast zijn er beweringen die klimaatverandering niet ontkennen, maar de invloed van de mens daarop wel: de zogenaamde attributie-sceptici, aldus *De Twijfelbrigade*. Zij dragen veelal andere oorzaken aan voor de klimaatverandering, zoals toenemende straling van de zon, de as van vulkanen, magnetische ompoling, of natuurlijke variatie. Soms noemen ze meerdere van deze factoren, en soms ontkennen ze menselijke invloed zonder nadere toelichting. In een opmerkelijk geval wordt de toename van CO2 in de atmosfeer niet toegeschreven aan het verbranden van fossiele brandstoffen, maar aan CO2 die mensen uitademen.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2022 wilde de lokale partij Stadsbelang Utrecht ook "realiteitszin" in het klimaatbeleid, want er zouden miljoenen bomen moeten worden geplant om de uitgedemde CO2 van de Utrechtenaren te compenseren, terwijl dit niet bijdraagt aan de klimaatverandering. In deze twee gevallen wordt de menselijke invloed tegelijkertijd wel en niet ontkend.

Ook wordt ter discussie gesteld wat klimaatwetenschappers van dit onderwerp vinden. Rond 2009 was onduidelijk of 98% van de klimaatwetenschappers het er mee eens was dat de mens achter klimaatverandering zat. Een onderzoek hierover had alleen gekeken naar wetenschappers verbonden aan klimaatpanel IPCC. Anno 2024 was er wel onderzoek gedaan dat meer dan 97% van de klimaatwetenschappers dit gelooft, volgens een andere factcheck. Dit gegeven wordt ter discussie gesteld om de menselijke invloed op het klimaat verder te betwijfelen.

1.3 Bagatellisering | 11 beweringen

Bagatellisering maakt de invloed van de mens op klimaatverandering klein, en doet alsof gevolgen wel mee zullen vallen of juist positief zullen zijn. Drie van de beweringen die we hierover vonden focussen op het feit dat CO2 en methaan maar een heel klein deel van de totale atmosfeer uitmaken. Dat klopt, maar zegt weinig over de invloed van die gassen op klimaatverandering. Ook wordt voorspeld dat de opwarming ten gevolge van CO2 binnenkort zal afvlakken, wat niet klopt, werd beweerd dat we in Nederland geen last kunnen krijgen van een watertekort door klimaatverandering omdat we een 'waterland' zijn, dat een Boeing 747 net zoveel broeikasgassen uitstoot als een boer die 20 miljoen

liter melk en 132 duizend kilo vlees produceert en dat een hittegolf veroorzaakt door klimaatverandering, 'gewoon zomerweer' is. Het hete zomerweer uit 2022 zou volgens sociale mediagebruikers ook niets zijn vergeleken met de hittegolf van 1976 maar dit type weer komt sindsdien wel vaker voor.

Dit soort beweringen komen het meest overeen met wat in De Twijfelbrigade 'effect-sceptici' wordt genoemd, omdat deze groep deels of helemaal overtuigd is van het bestaan van klimaatverandering en de menselijke invloed daarop, maar betwijfelt of de gevolgen wel negatief zijn. De bagatellisering past daarin ('het zal allemaal wel meevallen'), maar bijvoorbeeld ook beweringen dat de toename van CO2 in de dampkring goed is, omdat CO2 voedsel is voor planten, en dus goed voor de natuur. Zie hier en hier. Dit soort beweringen negeert de negatieve effecten van CO2 en het feit dat het overschot aan CO2 de opname van de stof door planten juist tegen kan werken.

Van Soest schrijft ook over 'kosten/baten-sceptici', die vinden dat de kosten om klimaatverandering tegen te gaan niet opwegen tegen de schade die het zal veroorzaken. Dit soort scepticus wil soms de focus leggen op het feit dat het aantal doden door weerrampen sterk is afgenomen, terwijl dat weinig zegt over of er wel of geen sprake is van een klimaatcrisis.

1.4 Maar gister regende of sneeuwde het | 8 beweringen

Naast de brede categorieën van soorten sceptici, identificeert Jan Paul van Soest ook een aantal veelgebruikte klimaatsceptische argumenten in *De Twijfelbrigade*. De meeste kwamen we niet tegen in

factchecks, maar een aantal wel. Een voorbeeld: het wijzen naar slecht weer als bewijs tegen de klimaatverandering, oftewel anekdotisch bewijs. Het gaat hier als het ware om een sub-variant van het selectief shoppen in data en wordt in De Twijfelbrigade "Niks klimaatverandering, we reden bijna een Elfstedentocht" genoemd.

Hier vonden we acht voorbeelden van, waarbij vaak wordt gewezen naar sneeuw en vorst, die de opwarming van de aarde moeten weerleggen. Soms gaat dit ook over relatief koud en regenachtig weer. Deze beweringen gaan voorbij aan het feit dat klimaatverandering plaatsvindt op een schaal die langer duurt dan dagen, weken, maanden en zelfs jaren. En dat klimaatverandering niet alleen droger en warmer weer, maar ook andere vormen van extreem weer in de hand werkt.

1.5 Heel lang geleden was het warmer | 7 beweringen

Een handvol beweringen grijpt terug op het geologische verleden om klimaatverandering te ontkennen. Dit soort beweringen, waar we zeven voorbeelden van hebben gevonden, komen vaak aanzetten met grafieken waaruit blijkt dat het CO2-niveau in de lucht (of de gemiddelde temperatuur) tegenwoordig veel lager is dan duizenden tot miljoenen jaren geleden. Dit gaat vaak hand in hand met beweringen dat het 'klimaat altijd verandert', een frase die ook in de lijst van argumenten in De Twijfelbrigade genoemd wordt, met als impliciete of expliciete boodschap dat de mens er geen invloed op heeft. Dit gaat voorbij aan het feit dat de temperatuur en het CO2-niveau in de lucht de afgelopen 200 jaar flink zijn toegenomen en dat het beeld bij deze beweringen te breed wordt getrokken: min of meer het tegenovergestelde van selectief shoppen in de data.

1.6 Vroeger werden andere dingen gezegd over het klimaat | 4 beweringen

Andere klimaatontkennende beweringen grijpen terug op een recenter verleden, aldus de argumentenlijst in De Twijfelbrigade. In 1971 zei NASA dat er een nieuwe ijstijd zat aan te komen, maar toen stond de klimaatwetenschap nog in de kinderschoenen. Ook doken er de afgelopen jaren meerdere covers op van het tijdschrift Time, zogenaamd uit de jaren zeventig, die de ijstijd ook zouden aankondigen, maar vervalst of uit de context gehaald zijn. Verder werd een klimaatwaarschuwing uit 1989, waarin gesteld werd dat er voor 2000 actie nodig was, verkeerd geïnterpreteerd. Het betekende namelijk niet dat naties rond het jaar 2000 niet meer zouden bestaan. De rode draad is dat klimaatverandering vroeger zogenaamd niet als probleem of als een kleiner probleem werd gezien, wat de huidige zorgen er over verdacht moet maken.

2. Complottheorieën

Volgens het UNDP proberen complottheorieën over klimaatverandering om klimaatwetenschap, klimaatbeleid en activisten te delegitimeren door te beweren dat ze een verborgen agenda hebben. In *De Twijfelbrigade* worden complot-sceptici beschreven als een subvariant van motief-sceptici, die de intenties achter de klimaatwetenschap betwijfelen. Complotbeweringen hebben we onderverdeeld in twee brede categorieën: hoe het complot in zijn werk zou gaan (inclusief het financieren van klimaatactivisten en het onderdrukken van rebellie

tegen het complot) en maatregelen die de verborgen agenda vormen die moet worden doorgedrukt.

2.1 Klimaatverandering is een complot | 24 beweringen

Net zoals klimaatontkenning komen complottheorieën over klimaat in verschillende smaken, waarvan beweringen dat weerrampen expres worden veroorzaakt het vaakst voorkomen in onze selectie: 10 keer.

Hier hier hier hier en hier wordt beweerd dat diverse bosbranden expres zijn aangestoken, terwijl het in werkelijkheid bijvoorbeeld gaat om helikopters die de branden juist moeten blussen of om gecontroleerde branden die erger moeten voorkomen. In vier andere gevallen (hier hier hier en hier) wordt beweerd dat overstromingen of zware regenbuien expres werden veroorzaakt door middel van cloud-seeding of door schepen die zogenaamd van het High Frequency Active Auroral Research Program (HAARP) zouden zijn, een onderzoeksprogramma van de Universiteit van Alaska dat vaak het mikpunt is van complottheorieën. Ook was er een bericht dat de overstromingen in Valencia van eind 2024 veroorzaakt zouden zijn door het expres vernietigen van dammen, wat weer verbonden werd aan HAARP.

Het idee lijkt te zijn dat kunstmatige rampen worden gecreëerd om mensen bang te maken voor klimaatverandering. Een andere categorie complottheorie is dat cijfers en beeld over de opwarming expres worden aangedikt om mensen bang te maken, waar we zeven beweringen over vonden. Zo werd ten onrechte beweerd dat meetmethoden van aardobservatieprogramma's voor temperatuur zijn veranderd, waardoor nu hogere temperaturen dan vroeger worden gerapporteerd. Het KNMI ontving een vergelijkbare beschuldiging van

opiniepeiler Maurice de Hond: gegevens over oude hittegolven zouden verwijderd zijn om te doen lijken dat hittegolven nu vaker voorkomen dan vroeger. Het ging om een correctie van historische meetgegevens om die data vergelijkbaar te maken met recente. We vonden ook vijf berichten die beweren dat weerkaarten tegenwoordig alarmistischere kleuren gebruiken dan vroeger om klimaatangst te kweken. De geciteerde gevallen berusten op selectieve voorbeelden, beeldmanipulatie of zijn oorspronkelijk satire.

Een andere variant is dat milieuorganisaties zoals Extinction Rebellion of Milieudefensie worden betaald door de overheid: direct via subsidies, of via dwangsommen, omdat de regering expres niet komt opdagen bij rechtszaken. Hier kwamen we vier berichten over tegen. Ook beweerde Thierry Baudet (FvD) dat de Postcode Loterij Extinction Rebellion financiert en vonden we een bericht dat klimaatactiviste Greta Thunberg onterecht afschildert als een PR-pop van een Zweedse start-up.

De laatste variant gaat over rebellie tegen het zogenaamde klimaatcomplot: een bericht dat beweert dat de politie zonder reden optreedt tegen een man die afstapt op een snelwegblokkade van Extinction Rebellion. Daar is weggelaten dat de man zich agressief gedroeg tegenover de politie. Ook klopt het niet dat Angolezen zonnepanelen sloopten omdat ze de 'klimaatgekke' zat waren. Ze deden dat omdat ze niet betaald kregen voor de bouw ervan.

2.2 Klimaat als excuus voor impopulaire maatregelen | 16 beweringen

Beweringen van deze variant gaan over de inhoud van de verborgen agenda die zogenaamd achter klimaatverandering schuilt. Klimaat wordt in deze berichten door regeringen en andere machthebbers gebruikt als een smoes om impopulaire, repressieve en soms zelfs dodelijke maatregelen door te drukken. De specifieke maatregelen in het nepnieuws lopen sterk uiteen.

Hier vonden we zes algemene voorbeelden van. De Verenigde Naties zouden een creditcard die niet boven een bepaalde CO2-limiet kan kopen willen introduceren (het ging in werkelijkheid om een initiatief van twee bedrijven), in het Verenigd Koninkrijk zou er een proef geweest zijn met een koolstofkredietstelsel waarbij burgers maximaal 20 kilo CO2 per dag mogen uitstoten, een Belgische minister zou hebben voorgesteld om een maximumtemperatuur van 15 graden op thermostaten in te stellen (bron: een nep-kop die oorspronkelijk satirisch bedoeld was), grote Europese steden zouden vlees en privéauto's willen verbieden voor het klimaat, voormalig Amerikaans klimaatgezant John Kerry zou hongersnood een prima oplossing vinden voor klimaatverandering, en de voorzitter van de Europese Centrale Bank Christine Lagarde zou contant geld willen afschaffen om onze ecologische voetafdruk te verkleinen.

In zes andere berichten worden de impopulaire maatregelen voorgesteld door figuren en instellingen die vaker het mikpunt zijn van complottheorieën, zoals Microsoft-oprichter Bill Gates en het World Economic Forum (WEF). Gates zou vaccins willen maken om de bevolking te verminderen en achter het

controversiële additief Bovaer voor koeienvoer zitten. Het WEF zou zich tegelijkertijd schuldig maken aan het opleggen van voedselbeperkingen, het promoten van broodjes poep, het afslachten van miljoenen katten en honden en het pleiten voor nieuwe lockdowns, allemaal in de naam van het klimaat.

In drie andere berichten wordt geen specifieke dader aangewezen voor het complot. In een bericht wordt gesproken van het Human Meat Project waarin mensenvlees verkocht zou worden, onder andere om het klimaat te redden, maar het gaat daadwerkelijk om een kunstproject. Hier wordt alleen genoemd dat er een vage "ze" achter schuilt die ook achter het normaliseren van pedofilie zouden zitten, iets waar elites vaker van beschuldigd worden in complottheorieën.

Verder zou klimaatbeleid een leugen zijn om een grote welvaartsoverdracht van industriële landen naar het globale zuiden te bewerkstelligen en in dat kader werd onterecht beweerd dat India 100 miljard dollar zou hebben opgeëist als compensatie voor klimaatverandering, tijdens de klimaatop in Bakoe van 2024. Dat bedrag was echter het geld dat ontwikkelde landen aan ontwikkelingslanden hadden moeten geven volgens eerdere overeenkomsten. Ten slotte bestaan 'eco-koeien', waarbij kijkgaten naar de maag het direct en gereguleerd voeren van de dieren moeten faciliteren, niet. De kijkgaten hebben niets met klimaat te maken en dienen voor onderzoek naar spijsvertering.

3. Klimaatuitstel

Klimaatuitstel wordt door het UNDP beschreven als een strategie die het bestaan van klimaatverandering erkent, maar als doel heeft om actie ertegen te verhinderen en te vertragen. Zulke beweringen verdelen we in twee categorieën: het zwartmaken van klimaatmaatregelen en het zwartmaken van de beleidsmakers en klimaatactivisten die de maatregelen uitdragen.

3.1 Maatregelen helpen niet of zijn schadelijk | 24 beweringen

We vonden 24 voorbeelden van beweringen die de aanval openen op klimaatmaatregelen. Ze benadrukken hun overdreven ineffectiviteit of niet-bestaande, nadelige gevolgen.

Over windmolens wordt van alles beweerd. Zo zouden windmolens op zee zorgen voor hevige regenval op land, mensen letterlijk ziek maken, meer CO2 uitstoten en energie verbruiken dan ze opleveren, het zware broeikasgas zwavelhexafluoride uitstoten, verantwoordelijk zijn voor de dalende populatie van noordkapers in de zeeën rond de Verenigde Staten en bespoten worden met vliegtuigbrandstof als ze bevroren.

Ook elektrische voertuigen moeten het in het nepnieuws ontgelden. Er wordt onterecht beweerd dat ze snel leeg zijn bij koud en warm weer, dat ze gevaarlijk zijn omdat ze snel vlam vatten, dat het opwekken van hun elektriciteit net zoveel CO2 uitstoot als bezine- en dieselauto's, dat hun elektriciteit wordt opgewekt door diesel, dat de productie ervan meer CO2 uitstoot dan de productie van een benzineauto en dat benzineauto's schoner zijn.

Verder ligt het eerder genoemde additief Bovaer voor rundveevoer, dat methaanuitstoot van koeien vermindert, ook vaak onder vuur. Zo zou het schadelijk zijn voor koeien terwijl methaan niets met klimaatverandering te maken zou hebben, niet goedgekeurd zou zijn voor veevoer in de EU en zou melk van koeien die het eten onvruchtbaarheid veroorzaken en kankerverwekkend zijn.

Daarnaast blijven er nog wat overige claims over: warmtepompen zouden vreselijk vervuilend zijn door het R-32-gas dat ze bevatten, niet bestand zijn tegen koud weer, het terugdringen van vleesconsumptie zou niets uitmaken voor klimaatverandering, zou je een herbruikbare zak 1000 keer moeten hergebruiken om de CO2-uitstoot van een wegwerpzakje te evenaren, zou het verbranden van autobanden in Koeweit het terugdringen van koeienuitstoot teniet doen en probeerde de Belgische vleessector met een 'factcheck' de reductie van broeikasgassen bij een veganistisch dieet te bagatelliseren. In het meest extreme geval wordt beweerd dat het bestrijden van CO2-emissies in principe schadelijk zou zijn: als we niets meer uitstoten, zouden planten massaal afsterven.

De onderliggende boodschap is steeds hetzelfde: het is op zijn best nutteloos en op zijn ergst nadelig om maatregelen te nemen tegen klimaatverandering, dus is het het beste om bij de oude manier van doen te blijven.

3.2 Zwartmaken van klimaatactivisten en beleidsmakers | 15 beweringen

Naast het zwartmaken van maatregelen tegen klimaatverandering, worden mensen die er tegen strijden ook op verschillende manieren op de hak genomen.

Een voorbeeld dat relatief vaak voorkomt is klimaatactivisten neerzetten als hypocriet omdat zij na hun protesten een boel zwerfafval zouden achterlaten, wat natuurlijk slecht is voor het milieu. Daar vonden we deze drie voorbeelden van. Verder zou de elektriciteit op het Glastonbury Festival waar Greta Thunberg in 2022 sprak, opgewekt zijn met dieselgeneratoren, en zou Thunberg vele auto's en huizen bezitten (en dus een grote klimaatvoetafdruk hebben). Daarnaast zou een AI-video waarin een klimaatactivist zegt dat werken slecht is voor het klimaat moeten bewijzen dat klimaatactivisten lui zijn. Of ze zouden gevaarlijk zijn: aan berichtgeving van Nederlandse media uit 2022 dat een medische vlucht met een patiënt aan boord moest wijken door een klimaatprotest op Schiphol, zaten nogal veel haken en ogen. In een ander, bizar bericht, stond onterecht dat Greta Thunberg letterlijk CO2 kan zien.

Beleidsmakers die zich inzetten voor klimaat worden op dezelfde manier bekritiseerd met nepnieuws. Twee berichten beschuldigen politici die naar klimaatoppen reizen van hypocrisie, omdat zij dat zouden doen met vervuilende privéjets. In het geval van de voormalige Spaanse minister Teresa Ribera reed ze met de auto en in het geval van de klimaatop van 2022 in Egypte werden tien keer zoveel privévluchten naar de steden Sharm el Sheikh en Caïro gemeld als er daadwerkelijk waren.

Anderzijds wordt klimaatverandering gepresenteerd als een onderwerp dat voor beleidsmakers passé is: rijke landen als de Verenigde Staten zouden de klimaatop in Bakoe van 2024 overslaan terwijl dat niet zo is, de Europese Unie wordt gepresenteerd als een achterlopend blok dat als enige de klimaatdoelstelling van de klimaatakkoorden van Parijs nog zou volgen en de president van Azerbeidzjan zou hebben gezegd dat

de klimaatcrisis nepnieuws is, evenals Europese Commissievoorzitter Ursula von der Leyen. Zelfs Greta Thunberg zou de klimaatcrisis ontkennen. Klimaatverandering zou zo'n evidente leugen zijn dat zelfs de mensen die er tegen willen strijden, het openlijk onzin noemen.

“ 4. Overdreven klimaatenthousiasme ”

16 beweringen

Greenwashing, de vierde categorie van het UNDP waarbij bedrijven hun groene verdiensten overdrijven, kwamen we weinig tegen in onze selectie. We kunnen het wel scharen onder gevallen waarin mensen die het klimaatprobleem willen oplossen, onwaarheden verspreiden of hun behaalde resultaten overdrijven. Hier vonden we 16 voorbeelden van.

Acht verkeerde beweringen moeten de impact van ons gedrag op klimaat benadrukken: de gemiddelde hond heeft geen voedselafdruk die tien keer zo groot is als die van de mens (eerder twee keer zo groot), een enkele e-mail stoot niet zo veel CO2 uit als een plastic tasje, alle Nederlanders besparen met twee dagen in de week geen vlees eten niet net zoveel CO2 als er twee miljoen auto's van de weg zouden worden gehaald en het klopt niet dat een kwart van de Belgen hun vlieggedrag aanpast vanwege het klimaat zoals ze aangeven in een enquête, zoals blijkt uit het uitblijven van een daling van het aantal vluchten en andere enquêtes.

Verder overdreef een Belgische klimaatactiviste de winst van supermarktketen Delhaize door de winst van moederbedrijf Ahold Dehlhaize mee te rekenen. Ook overdreef ze de klimaatschade van Delhaize door de vervuiling van diens producenten ook mee te rekenen. En Nederland had niet de hoogste CO2-uitstoot van Europa in 2019 maar stond op de zesde plaats, de rijkste 20 landen ter wereld stootten niet meer dan 80 maar eerder 70 procent van alle broeikasgassen uit in 2022 en Taylor Swift was ook niet de meest vervuilende privéjetvlieger in 2023.

Drie keer werd de impact van diverse klimaatmaatregelen overdreven. Productie van biovoeding stoot niet 37 procent minder broeikasgassen uit dan traditionele landbouw, dat is een verkeerde interpretatie van een onderzoek en koolstofcompensaties zijn vaak niet genoeg om de CO2-uitstoot van vliegtuigreizen te compenseren. Greenpeace maakte in 2024 verder een manke vergelijking: een belasting op zeven van de grootste olie- en gasbedrijven zou 20 keer zo veel opleveren als het 'Climate and Loss'-fonds van de Verenigde Naties voor landen die kwetsbaar zijn voor de gevolgen van klimaatverandering. Maar het klimaatfonds ging in 2024 nog maar net van start, waardoor het makkelijk is om aan een hoger bedrag te komen.

In de politiek vonden we drie gevallen waarin de eigen verdienste overdreven wordt: het klopt niet dat de belastingbetaler de opruimkosten van kernafval moet betalen zoals GroenLinks in 2021 beweerde. In principe betaalt de vervuiler nog steeds en wordt in de bewering geen rekening gehouden met de kosten van het slopen van kerncentrales. Ook beweerde de Leidse tak van GroenLinks dat de partij verantwoordelijk was voor CO2-reductie in de stad

tussen 2015 en 2019. Dat was eerder te danken aan landelijke verduurzaming en bovendien zat GroenLinks in die jaren niet eens de hele tijd in de coalitie. En de Belgische landbouw is niet de meest duurzame ter wereld zoals minister van Landbouw Jo Brouns beweert, want dat is gebaseerd op onderzoek dat maar over één sector gaat.

Ten slotte wordt klimaatverandering in twee gevallen onterecht als oorzaak aangewezen voor bepaalde zaken: overgewicht en verzakkende huizen in Amsterdam circa 2009.

“ 5. Oorsprong en verspreiding ”

Volgens een onderzoek naar wetenschappelijke studies over klimaatontkenning, werden mis- en desinformatie over klimaat in de literatuur voor het eerst genoemd in de jaren negentig van de vorige eeuw. Ze werden vooral verspreid vanuit de olieindustrie, om de belangen daarvan veilig te stellen. In 1999 werd in onderzoek al geschreven dat desinformatiecampagnes over klimaat kennis over het onderwerp in de weg stonden. Aan de andere kant werden er veel verschillende begrippen op één hoop gegooid onder de termen misinformatie, desinformatie en ontkenning. Onderscheid tussen de verschillende smaken van misinformatie werd niet gemaakt.

De Groene Amsterdammer publiceerde in 2021 een reconstructie van klimaatverslaggeving van de voorafgaande twintig jaar en daarin lezen we dat er sinds 1989 al over het klimaat geschreven werd.

Argumenten van klimaatsceptici werden in de jaren 2000 ontkracht, maar soms kwamen ze in de krant ook aan het woord om een tegengeluid te geven. Het echte klimaatdebat zou pas losbarsten in 2006, toen de film *An Inconvenient Truth* van de Amerikaanse politicus Al Gore uitkwam, aldus De Groene. Vanaf toen werd er in Nederlandse kranten een stuk meer geschreven over klimaat.

In 2009 was er ook sprake van Climategate, toen e-mails van leden van het VN-klimaatpanel IPCC openbaar werden. Daarin werd met dedain gesproken over dissidente stemmen. Daarop volgend werd bekend dat twijfelachtige bronnen waren gebruikt voor een rapport van het IPCC. Jan Paul van Soest vertelt in De Groene dat dit eerder een gerichte aanval op het IPCC was die vooral uit ruis bestond volgens later onderzoek. Naomi Oreskes vertelde tegen Trouw dat zij 2010 als een eind zag van een tijd waarin klimaatontkenning klimaatactie vertraagde. Tussen 2009 en 2012 was er volgens het artikel van De Groene wel een opleving van klimaatsceptische geluiden in Nederlandse kranten. De periode 1990 tot 2012 zouden we kunnen zien als de eerste golf van desinformatie over klimaat, waarin het bestaan van de klimaatcrisis en de oorzaken daarvan ontkend werden. Vanaf 2010 zien we internationaal meer aandacht voor het klimaat, wat regelrechte ontkenning lastig maakte.

De tweede golf is van de afgelopen jaren en onderscheidt zich door een verschuiving van regelrechte ontkenning, trend-sceptis, naar andere smaken van klimaatontkenning. In eerder genoemd onderzoek staat ook dat obstructionisme, oftewel het frustreren van klimaatmaatregelen, nu het dominante narratief is in de misinformatie. Dat lezen we ook in een onderzoeksrapport [\[pdf\]](#) van het Center for

Countering Digital Hate, waarin wordt gesproken van een verschuiving van “Old Denial” naar “New Denial”. Dat gaat hand in hand met het verschijnen van theorieën dat weerrampen worden veroorzaakt als deel van een klimaatcomplot, volgens een ander onderzoeksrapport [\[pdf\]](#) van de organisatie. De beweringen die wij vonden passen vooral binnen deze tweede golf.

In zijn boek *Wat Iedereen Zou Moeten Weten van Klimaatverandering* [\[pdf inkijkexemplaar\]](#) schrijft klimaatwetenschapper Bart Verheggen in het eerste hoofdstuk over het klimaatdebat en heeft hij het over wie de twijfelaars zijn. Hij benoemt de olie industrie, die vooral in de Verenigde Staten denktanks financiert die veel desinformatie de wereld in brengen. De denktanks worden ook genoemd in *De Twijfelbrigade* en Oreskes trekt een vergelijking met de tabaksindustrie, die zijn winsten veilig stelde door twijfel te zaaien over de wetenschap achter de schadelijkheid van sigaretten. Toch zitten de olie industrie en de klimaatsceptici niet altijd op een lijn: Shell nam bijvoorbeeld afstand van het klimaatontkennende gedachtegoed van stichting Clintel in de rechtszaak tegen Milieudefensie.

En niet elke klimaatscepticus wordt betaald door de olie industrie, zoals Verheggen aangeeft. Volgens hem is politieke ideologie de belangrijkste factor in kritiek op klimaatwetenschap. Die kritiek is dan vaak uiting van angst voor klimaatbeleid en de aversie tegen de oplossingen voor het klimaatprobleem. Dat komt overeen met iets wat naar voren komt in het interview met Oreskes: dat klimaat net zoals culturele vraagstukken zoals ras en gender als ‘woke’ wordt bestempeld door critici.

De onwaarheden die we bij Nieuwscheckers de afgelopen maanden checkten, kwamen vooral van een relatief kleine groep sociale mediagebruikers die in dit kader passen. Naast klimaat maken zij zich bijvoorbeeld druk over de 'genderideologie' en 'massaimigratie'. Dit komt overeen met de onderzoeken van het Center for Countering Digital Hate, waaruit blijkt dat de Amerikaanse complotdenker Alex Jones veel desinformatie over klimaat de wereld in helpt via sociale media. Hij heeft bijvoorbeeld een groter bereik dan traditionele nieuwsmedia. Maar ook zij spelen een rol in de verspreiding door een platform te bieden aan klimaatsceptici om een tegengeluid te laten horen, zoals bijvoorbeeld Verheggen en het artikel in De Groene aangeven.

Hier en daar zien we in de politiek zelf ook promotie van onwaarheden over klimaat: bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2025 had de PVV in het partijprogramma staan dat windmolens mensen ziek maken en is het klimaatstandpunt van Forum voor Democratie een combinatie van effect-scepsis en klimaatuitstel. Maar over het algemeen zagen we in de politiek de afgelopen maanden weinig terug van misinformatie over klimaat. Dat heeft wellicht te maken met het feit dat er sprake was van het kerstreces en dat er de afgelopen jaren andere crisissen in de schijnwerpers stonden zoals de oorlog in Oekraïne, de oorlog in Gaza en recent ook de pogingen van Donald Trump om Groenland in te lijven. De Groene concludeerde in 2021 al dat een onderwerp als klimaatverandering, dat zich over een langere tijd voltrekt, de kop in wordt gedrukt als een andere crisis zich aandient.

Overzicht factchecks en artikelen van Nieuwscheckers voor Deep Dive 2

1. Vulkanen zijn een bescheiden bron van CO2 in vergelijking met de mens
2. De afname van het aantal klimaatdoden zegt weinig over klimaatverandering
3. Hoewel de mens slechts zorgt voor 3,6% CO2 in de atmosfeer, warmt de aarde er wel door op
4. Elektrische Amazonewagens worden opgeladen met dieselgenerator op winterse dag

Verlag onderzoeksproces Deep Dive 2

Voor het vinden van onderwerpen voor factchecks binnen de Deep Dive werd vooral gekeken op sociale media. Zoals in het artikel al werd aangegeven, staat het onderwerp klimaat het laatste jaar niet in de schijnwerpers: in de politiek ging het in de maanden december en januari niet over klimaat, waar het kerstreces bovenop kwam. De beweringen van sociale media kwamen vooral van een kleine groep gebruikers die behalve over klimaat ook veel post over onderwerpen zoals gender en migratie. Voor het bredere overzicht van desinformatie over klimaat is dezelfde methode gehanteerd als bij de migratie Deep Dive: materiaal zoeken in de BENEDMO-database, op de eigen Nieuwscheckers website en wat er was verzameld voor de nieuwsbrief. Eveneens is er geselecteerd op factchecks die claims als onwaar of ongenueanceerd beoordelen, want alleen in zulke gevallen is er sprake van desinformatie.

De verzameling factchecks is geanalyseerd en ingedeeld op basis van het United Nations Development Program (UNDP) en de grootste categorie daarbinnen, klimaatontkenning, is verder ingedeeld op basis van het boek *De Twijfelbrigade*. De categorie 'overdreven klimaatenthousiasme' kwam niet in de bestaande literatuur naar voren en hebben we zelf opgenomen voor onwaarheden die klimaatverandering niet tegenspreken, maar juist te sterk uitdragen. Het stuk over oorsprong en verspreiding is gebaseerd op onderzoeken en artikelen van andere media en een gesprek dat Nieuwscheckers voerde met Milieudefensie. Daarin werd gesproken over een verschuiving van klimaatontkenning naar narratieven waarin getwijfeld wordt aan de invloed van de mens, iets wat ook elders beschreven wordt.

Bij deze Deep Dive was het een uitdaging om beweringen te verzamelen die gechecked konden worden, deels omdat de politiek niet actief was deze periode en deels omdat veel beweringen al vaker gedaan en gecheckt zijn. Verder was er veel meer materiaal om te analyseren en in te delen dan bij de migratie Deep Dive, wat een uitdaging vormde. Hierom is voor de analyse over klimaatgerelateerde onwaarheden gekozen voor een structuur die meer weg heeft van een artikel dat lijkt op een vorig jaar gepubliceerd verhaal over de desinformatiecampagne tegen de Oekraïense president Zelensky, dan de analyse van migratie gerelateerde onwaarheden.

Nieuwscheckers schrijven normaliter niet over klimaat, wat hier en daar wat problemen opleverde. Bij de factcheck over de hoeveelheid CO2 die vulkanen uitstootten werd er een rekenfout gemaakt, waarbij de hoeveelheid koolstof verward werd met de hoeveelheid CO2 die vulkanen uitstoten. Het artikel is een dag na publicatie aangepast, alhoewel het de conclusie niet veranderde. Bij de factcheck over het aantal klimaatdoden is ook na publicatie iets meer nuance toegevoegd aan een sectie waarin werd geschreven dat het aantal weerrampen is toegenomen.

Deep Dive 3: LHBTQIA+

Op 23 februari werd het Kabinet-Jetten beëdigd. Naast dat Rob Jetten (D66) de jongste premier is in de Nederlandse geschiedenis, is hij ook de eerste openlijk homoseksuele premier en heeft hij een relatie met de Argentijnse hockeyer Nicolás Keenan. Maar ondanks het feit dat Nederland in 2001 het eerste land was waar het huwelijk tussen twee mensen van hetzelfde geslacht gelegaliseerd werd, verschenen er op de officiële en persoonlijke sociale mediaprofielen van Jetten veel berichten en reacties die homohaat en homofobie bevatten. Volgens NRC, dat het X-account van de premier bekeek, kreeg Jetten in de eerste dagen van zijn premierschap ruim tweehonderd homofobe reacties.

Dit past binnen een bredere ontwikkeling rond LHBTQIA+-personen: de afgelopen jaren neemt het aantal meldingen van discriminatie en geweld tegenover deze mensen toe. Philip Tijsma van LHBTI-belangenvereniging COC vertelt ook tegen de NOS dat LHBTQIA+-symbolen, zoals vlaggen en regenboogpaden, vaak worden vernield. Volgens een onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum uit 2024 zijn de daders van dit soort geweld bovengemiddeld vaak mannen die eerder strafbare feiten hebben gepleegd, vergeleken met geweldplegers in het algemeen. De meesten plegen dit geweld omdat ze een afkeer hebben van LHBTQIA+-uitingen.

Deze negatieve focus op LHBTQIA+-personen zien we ook in het buitenland, veelal onder conservatieve regeringen. Onder het bewind van de partij Recht en Rechtvaardigheid (PiS) werden in Polen "LHBTQIA+-vrije zones" geïntroduceerd, die inmiddels weer afgeschaft zijn, en in Hongarije is onder Viktor Orbán een wet ingevoerd die het promoten van 'LHBTQIA+-waarden' onder kinderen verbiedt.

Foto: Demonstratie in Roermond tegen bisschop Gijsen, 14 april 1979. Bekend als de eerste 'Roze Zaterdag'.
Fotograaf: Hans van Dijk, Anefo. Bron: Nationaal Archief.

En tijdens de tweede termijn van Donald Trump als Amerikaanse president heeft de staat Kansas de rijbewijzen en geboortekten van alle transgender personen ongeldig verklaard, is een decreet getekend waarin staat dat de transgenderzorg voor minderjarigen gestopt moet worden en is een regenboogvlag weggehaald bij het Stonewall monument (een eerbetoon aan een beroemde LHBTQIA+-opstand uit 1969). Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft het reisadvies naar de Verenigde Staten in 2025 voor LHBTQIA+-personen dan ook aangescherpt.

LHBTQIA+

Waar staan de letters LHBTQIA+ voor?

- Lesbische personen zijn vrouwen die vooral of uitsluitend op vrouwen vallen.
- Homoseksuele personen (of gay in het Engels, waar wordt gesproken van LGBTQIA+) zijn mannen die vooral of uitsluitend op mannen vallen.
- Biseksuele personen (en vergelijkbare identiteiten zoals panseksuele personen) zijn mensen die op meer dan één gender vallen, dus bijvoorbeeld op mannen en vrouwen, op non-binaire mensen en vrouwen of ongeacht het gender van mensen.
- Transgender personen zijn mensen bij wie de genderidentiteit niet (helemaal) overeenkomt met het geslacht dat bij de geboorte is geregistreerd. Dat kunnen bijvoorbeeld mensen zijn die bij de geboorte als man geregistreerd zijn en zich als vrouw identificeren of die zich als man en vrouw identificeren.

- Transgender personen kunnen in transitie gaan op sociaal, medisch en/of juridisch gebied om geslacht en genderidentiteit beter aan te laten sluiten bij hoe ze zich voelen.
- Daarnaast zijn er ook non-binaire mensen die zich identificeren met genders die zich buiten de tweedeling van man en vrouw bevinden. Niet alle non-binaire mensen gebruiken de term transgender voor zichzelf, dus beide groepen kunnen apart genoemd worden.
- Queer is een paraplueterm die door de hele gemeenschap wordt gebruikt en verwijst naar mensen die zich identificeren buiten heteroseksuele en cisgender normen.
- Intersekse mensen zijn geboren met een lichaam dat niet past binnen de tweedeling van man en vrouw zoals die in de maatschappij gehanteerd wordt.
- Aseksuele mensen ervaren geen of weinig seksuele aantrekkingskracht naar andere personen, maar velen ervaren wel romantische aantrekkingskracht.

Daarnaast zijn er ook dragartiesten die zich bij optredens als een bepaald gender verkleden, vaak met uitvergrote en extravagante interpretaties van die genderidentiteit. Het gaat hier vaak om personages of alter ego's die gespeeld worden. Vrouwelijke personages zijn drag queens en mannelijke personages zijn drag kings. Vaak worden ze gespeeld door mensen van een andere genderidentiteit dan het personage, maar dat is niet altijd zo. Mensen doen aan drag voor verschillende redenen, zoals het verkennen van de eigen genderidentiteit, activisme en als creatieve uitlaatklep. Ook is drag iets anders dan transgender of non-binair zijn.

De sterkere internationale anti-LHBTQIA+-tendens van de afgelopen jaren gaat gepaard met desinformatie over de LHBTQIA+-gemeenschap. Volgens internationaal onderzoek van het European Digital Media Observatory (EDMO) is desinformatie over LHBTQIA+-personen een van de meest aanwezige vormen van desinformatie binnen de Europese Unie. Ook is het een groeiend probleem, vooral desinformatie die zich richt tegen trans personen.

Methode

Online gaat veel mis- en desinformatie rond over de LHBTQIA+-gemeenschap. In februari en maart 2026 heeft het team van Nieuwscheckers verschillende van die beweringen over LHBTQIA+-personen gecheckt. Ook zijn we in de factcheckdatabase van BENEDMO op zoek gegaan naar factchecks over het onderwerp om de onwaarheden over LHBTQIA+-personen en de frames daarachter in kaart te brengen. We hebben in de database gezocht naar Nederlandstalige checks met de volgende zoektermen: "homo", "homoseksueel", "gay", "lesbisch", "LHBT", "LGBT", "gender", "transgender", "regenboog", "pride", "non-binair", "intersekse", "queer", "aseksueel", "drag", "de transitie", "trans man" en "trans vrouw".

We selecteerden op checks waarin de gecheckte beweringen als (deels) onwaar zijn bestempeld. Voor iedere bewering waar meerdere factchecks over waren, namen we maar één check op. Dit leverde 37 factchecks op, waarna we op de sites van

Nederlandstalige factcheckorganisaties hebben gezocht naar meer materiaal: [Nieuwscheckers](#), [Agence France-Presse](#) (AFP), [Deutsche Presse-Agentur](#) (DPA), [Knack](#) en [Factcheck Vlaanderen](#). Op deze websites hebben we de interne zoekmachines gebruikt met dezelfde zoektermen, behalve bij DPA, want daar was geen zoekmachine. Voor DPA hebben we op Google Nieuws gezocht met de zoekterm "DPA factcheck" + LHBTQIA+ zoekterm. Dit leverde in totaal 61 factchecks op.

Volgens het onderzoek van EDMO zijn er een aantal populaire narratieven die terugkomen in nepnieuws over LHBTQIA+-personen, die [het Vlaamse VRT NWS](#) ook op een rij heeft gezet:

- LHBTQIA+-personen zouden lijden aan lichamelijke en mentale ziekten en die verspreiden.
- LHBTQIA+-personen (en in het bijzonder trans mensen) zijn pedofielen of willen kinderen indoctrineren.
- LHBTQIA+-personen zijn gewelddadig en zijn bovengemiddeld vaak verantwoordelijk voor schietpartijen.
- LHBTQIA+-personen krijgen een voorkeursbehandeling in de sport.
- De "gay agenda" wordt expres verspreid en opgelegd aan de rest van de bevolking als deel van een groot complot.

Het Special Committee on Foreign Interference (INGE) van het Europees Parlement had in 2021 ook een onderzoek aangevraagd naar propaganda, des- en misinformatie over LHBTQIA+-personen die van buiten de Europese Unie verspreid wordt. Volgens dat onderzoek [\[pdf\]](#) zijn dit de meest voorkomende narratieven:

- Het Westen probeert andere delen van de wereld, en dan vooral Centraal- en Oost-Europa, te koloniseren onder andere door LHBTQIA+-waarden te promoten. Rusland zou hierin een alternatief bieden en positioneert zich als een verlosser.
- LHBTQIA+-personen zouden een gevaar zijn voor kinderen door pedofilie en omdat ze hen zouden 'indoctrineren' in het aannemen van 'alternatieve' genders en seksualiteiten.
- Othering, oftewel het toeschrijven van (negatieve) eigenschappen aan een groep om de eigen groep daarvan te onderscheiden. Dit gaat vooral over het gebruik van scheldwoorden of anti-LHBTQIA+-leuzen.
- Het bestaan van een "genderideologie", waar mensen zich tegen verenigen in een anti-genderbeweging.
- Liberale opvattingen over gender en seksualiteit zouden een gevaar zijn voor menselijke voortplanting en het traditionele gezin.
- LHBTQIA+-personen zouden ingaan tegen de natuurlijke orde die God geschapen heeft.

Op basis van de narratieven uit de EDMO- en INGE-onderzoeken hebben we de gevonden beweringen ingedeeld. We kwamen niet al deze narratieven tegen, zoals die over voorkeursbehandelingen in de sport en het religieuze narratief. Anderzijds troffen we ook beweringen aan die niet binnen deze narratieven vallen: gevallen waarin mensen onterecht een LHBTQIA+-identiteit opgeplakt krijgen, waarin LHBTQIA+-rechten worden gebruikt om andere culturen zwart te maken en gevallen waarin de impact of aanwezigheid van LHBTQIA+-personen overdreven wordt.

1. De gay agenda

De berichten die we het vaakst tegenkwamen, gaan over de zogenaemde 'gay agenda'. Dit komt overeen met de narratieven uit de onderzoeken van EDMO en INGE waarin beweerd wordt dat die agenda expres verspreid wordt, alhoewel we geen beschuldigingen van kolonisatie door het Westen van andere gebieden van de wereld tegenkwamen. Dat heeft wellicht te maken met de focus die we in ons onderzoek leggen op Nederlandstalige factchecks.

1.1 Opdringen van LHBTQIA+-gerelateerde zaken | 19 beweringen

De meest voorkomende variant van gefactcheckte beweringen over de 'gay agenda' of 'woke' gaat over maatregelen die genomen zouden worden om de agenda te verspreiden. In de meeste van deze berichten worden maatregelen verzonnen die zogenaamd de LHBTQIA+-gemeenschap ten goede zouden komen en worden opgedrongen ten koste van 'gewone mensen'. Soms zou dit ten koste gaan van andere zaken of overdreven veel geld kosten.

De QueerCityPas voor openbaar vervoer die in januari werd ingevoerd in Wenen [geeft bijvoorbeeld niet alleen korting aan leden van de LHBTQIA+-gemeenschap](#). [Ook betaalde de Belgische stad Brugge geen 16.000 euro voor een voorleesevenement van een drag queen](#), maar was dat het bedrag voor het kunstfestival waar het evenement deel van uitmaakte.

Bij de grote branden in Los Angeles van 2025 was het niet zo dat er geen water uit de brandkranen kwam omdat de stad te druk was ze in regenboogkleuren te schilderen. Foto's van de regenboogbrandkranen waren met AI gegenereerd. Verder dwingt de onderwijsinspectie in Vlaanderen kleuterscholen niet om in genderneutrale toiletten te voorzien, dwingt de EU lidstaten niet om bepaalde LHBTQIA+-gerelateerde wetgeving in te voeren zoals een erkenning van gender gebaseerd op zelfbeschikking, en stemde het Europees Parlement niet dat mannen zwanger kunnen worden. Ook vonden we een bericht over een foto van vermeende non-binaire deelnemers aan het Eurosongfestival van 2025, maar die was met AI gemaakt, en twee berichten over niet-bestaand transgender speelgoed: een zwangere Ken-pop die daadwerkelijk satire is en foto's van een meisjespop waar digitaal een penis aan toegevoegd is.

Drie berichten gingen over medische zorg voor trans personen, die in twee gevallen veel geld zouden kosten. Een Spaanstalig krantenartikel zou beweren dat prostaatcancer bij mannen goedaardiger is dan bij vrouwen, terwijl er alleen in stond dat nieuwe diagnostische algoritmen de ziekte beter kunnen opsporen. De Amerikaanse overheid gaf ook geen 600.000 euro uit om onderzoek te doen naar de menstruatiecyclus van transgender vrouwen, maar naar die van vrouwen in het algemeen. Transgender personen werden alleen in de marge genoemd. Ten slotte is het ongenueanceerd dat de Amerikaanse overheid 8 miljoen dollar besteedde aan transgenderzorg voor muizen: dat was onderdeel van onderzoek naar medische vragen over transgenderzorg, inclusief het nabootsen van hormoonbehandelingen.

In vier berichten wordt beweerd dat nationale symbolen zoals vlaggen het onderspit delven voor LHBTQIA+-symbolen zoals regenboogvlaggen. Vlaamse leeuwenvlaggen aan de IJzertoren in Diksmuide werden niet vervangen door Pride vlaggen, maar er werden wel vredesvlaggen opgehangen. Er werd ook geen lange regenboogvlag door de Arc de Triomphe gehaald, de Amerikaanse democraten riepen niet op om de vlag van de Verenigde Staten opnieuw te ontwerpen met regenboogkleuren en op het EK Voetbal 2024 in Duitsland waaiden Duitse vlaggen in plaats van regenboogvlaggen.

In de meest extreme gevallen zouden beleidsmakers en organisaties dingen verbieden in de naam van de 'gay agenda'. Het klopt niet dat de Vlaamse arbeidsbemiddelaar VDAB het woord 'vrouw' in vacatures heeft verboden, dat een Schotse wet misgenderen (iemand aanspreken met woorden die niet bij diens genderidentiteit passen) verbiedt en het is niet meer zo dat een Zweedse school jongens verbiedt om met auto's te spelen onder het mom van genderneutraliteit.

1.2 Complottheorieën | 5 beweringen

Vijf berichten gaan verder in hun beweringen over de 'gay agenda'. Het gaat hier om het expliciet verbinden van LHBTQIA+-personen aan complotten van machthebbers. Volgens een bericht zouden de Oekraïense kleuren geel en donkerblauw toegevoegd worden aan de progress pridevlag. Het doel zou het doordrukken van een politieke agenda zijn, die verder gaat dan de strijd om homorechten.

In de drie overige berichten wordt beweerd dat het creëren van LHBTQIA+-personen deel is van een complot.

De invoering van de digitale euro en de digitale identiteit zouden het mogelijk maken om mensen af te knippen van hun geld en ID, bijvoorbeeld als ze hun kind niet transgender 'maken' (iets wat niet mogelijk is). Ook is het niet zo dat de Hongaars-Amerikaanse zakenman George Soros alle Nederlandse schoolboek bedrijven bezit en zo kinderen indoctrineert om LHBTQIA+-identiteiten aan te nemen. Verder zei de Amerikaanse gezondheidsminister Robert F. Kennedy Jr. niet dat mRNA-vaccins er voor zorgen dat mensen onder andere homo worden en heeft Kamala Harris niets te maken met een producent van puberteitsremmers of het uitvoeren van geslachtsbevestigende operaties op illegalen in Amerikaanse gevangenissen.

2. Zwartmaken van LHBTQIA+-personen

Uit de onderzoeken van EDMO en INGE blijkt dat er meerdere narratieven zijn waarbij LHBTQIA+-personen zwart worden gemaakt. Vaak worden ze in verband gebracht met pedofilie, indoctrinatie en geweld. Daarnaast vonden we ook nepnieuws waarin wordt benadrukt dat LHBTQIA+-personen dom zijn of zich belachelijk gedragen, wat we ook onder zwartmaken scharen.

2.1 LHBTQIA+-personen zijn pedofielen en indoctrineren kinderen | 9 beweringen

Een populair narratief is dat LHBTQIA+-personen stiekem achter kinderen aan zitten, waarbij wordt gezegd dat 'ze' van 'onze' kinderen moeten afblijven.

Een vorm die dit soort nepnieuws vaak neemt is dat LHBTQIA+-personen kinderen blootstellen aan informatie over seksualiteit en gender waar ze nog te jong voor zijn. Zo is Rob Jetten op een bewerkte foto te zien zijn met een boek waarin kinderen wordt aangemoedigd om op zoek te gaan naar 'hun eigen poepgaatje' en zou een drag queen bij een voorleesmoment voor kinderen vertellen over seksuele fantasieën en anale seks terwijl dat niet zo is.

Ook zouden LHBTQIA+-personen er op uit zijn om kinderen transgender 'te maken'. Hierom zouden meerdere Europese landen gender bevestigende operaties op kinderen verboden hebben in 2023, terwijl dat niet het geval was. Ook overdreef Ongehoord Nieuws door te zeggen dat een op de twintig Amerikaanse tienermeisjes zegt transgender te zijn, terwijl daar geen cijfers voor waren, en werd bij een grafiek die rondging op sociale media en die een scherpe daling van het aantal transgender jongeren per geboortjaar sinds 2004 laat zien de foutmarge genegeerd. De onderliggende boodschap is dat transgender jongeren hun identiteit opgedrongen kregen en daardoor vaak in de transitie gaan, iets wat in werkelijkheid weinig voorkomt. In 2023 schreef Pointer dan ook een factcheck over het idee dat jongeren zich als transgender gaan identificeren door 'sociale besmetting' via sociale media en activisten. Het onderliggende onderzoek was alleen gebaseerd op vragenlijsten die waren ingevuld door ouders. Aan de jongeren zelf was niets gevraagd.

In extremere gevallen van nepnieuws worden LHBTQIA+-personen ervan beschuldigd dat ze pedofielen zijn. Het klopt bijvoorbeeld niet dat de kleuren blauw, wit en roze op de progress pridevlag staan voor pedofilie; ze staan voor de kleuren van de transgendervlag. Ook tonen beelden van schaars geklede kinderen met regenboogvlaggen in een

optocht die in 2024 op sociale media rondgingen geen LHBTQIA+-mars, maar juist een mars van tegenstanders tegen het pro-LHBTQIA+-beleid van de Spaanse regering. En een video toont geen geweld tegen een trans vrouw die haar geslachtsdeel aan een meisje had laten zien, maar een ruzie tussen twee trans vrouwen in een polikliniek.

2.2 LHBTQIA+-personen zijn buitensporig gewelddadig | 4 beweringen

LHBTQIA+-personen, en dan in het bijzonder transgender personen, worden ook vaak onterecht in verband gebracht met geweld. Hun gewelddadigheid zou veroorzaakt worden door vermeende mentale instabiliteit. Zo klopt het niet dat de man die eind februari het landgoed Mar-a-Lago van Donald Trump benaderde met een geweer transgender was, dat de schutter die in 2022 21 mensen doodschoot op een basisschool in Texas transgender was, en ging daarnaast de verkeerde foto rond van de schutter die in februari in Canda negen mensen doodschoot op een middelbare school. In dat laatste geval was de daadwerkelijke schutter wel transgender, maar het klopt niet dat trans personen relatief vaak verantwoordelijk zijn voor schietpartijen: de meesten zijn (cisgender) mannen.

2.3 LHBTQIA+-personen zijn dom en belachelijk | 3 beweringen

In drie berichten worden LHBTQIA+-personen belachelijk gemaakt of voor dom uitgemaakt: het klopt niet dat een Ierse trans vrouw met zichzelf trouwde (het bericht was satirisch), er is geen onderzoek waaruit blijkt dat LHBTQIA+-personen een lager IQ hebben dan gemiddeld en mensen in hondenmaskers in Berlijn zijn geen 'trans-species-activisten' die denken dat ze honden zijn, maar mensen die een rollenspel spelen. Het doel hier is eveneens om te wijzen op de vermeende mentale instabiliteit van LHBTQIA+-personen en om transgender personen in diskrediet te brengen.

8 beweringen

3. Niet-bestaande anti-LHBTQIA+ sentimenten

Het tegenovergestelde van nepnieuws dat de promotie van LHBTQIA+-gerelateerde zaken overdrijft, is nepnieuws dat doet alsof er meer tegenstand is tegen LHBTQIA+-personen dan er daadwerkelijk is. Dat gaat samen met het narratief dat INGE identificeerde over de anti-genderbeweging.

Aanhangers van de beweging doen alsof er meer steun is voor hun ideeën dan er daadwerkelijk is, door er politici en bekende mensen bij te betrekken, of door te overdrijven hoe erg zij zich afzetten tegen LHBTQIA+-personen. Het is bijvoorbeeld een leugen dat de Italiaanse regering van premier Giorgia Meloni de jaarlijkse Pride-maand heeft ingeruild voor een maand waarin het traditionele gezin gevierd wordt, ondanks het feit dat die regering in het verleden wel anti-LHBTQIA+-wetten heeft doorgevoerd.

Ook blokkeert Elon Musk geen pride berichtgeving van Disney op X, heeft Max Verstappen een pride night (een evenement dat niet bestaat) niet geboycot en deden Wierd Duk, Eva Jinek en Charlene de Carvalho-Heineken geen homofobe uitspraken over Rob Jetten. In dat laatste geval werd het nieuws geproduceerd door pulpnieuws producenten op Facebook, met als doel geld te verdienen aan sensationeel nep- en pulpnieuws.

Bij andere nepberichten wordt niet gedaan alsof specifieke mensen zich afzetten tegen LHBTQIA+-personen, maar wordt gedaan alsof 'gewone' mensen zich afzetten, of wordt de impact ervan overdreven. Het is overdreven dat bierbrouwer Bud Light een miljardenverlies leed door een samenwerking met transgender TikTok-ster Dylan Mulvaney, toont een video met een menigte christenen geen protest tegen de openingsceremonie van de Olympische Spelen uit 2024 waar drag queens en een transgender model te zien waren (het ging om beelden van een viering van Maria Hemelvaart) en is een video waarin een ouder en leerkracht ruzie maken om een pridevlag in een klaslokaal in scène gezet met acteurs. Bij een laatste foto zouden drie zwemsters afstand nemen van de transgender winnares van het zwemtournooi, maar de foto had niet die bijbedoeling volgens de drie zwemsters en ze spraken achteraf steun uit voor de winnares.

6 beweringen

4. Mensen onterecht aanwijzen als LHBTQIA+

Bij beweringen waar mensen onterecht als LHBTQIA+-personen worden aangewezen, is het doel van het nepnieuws om die mensen zwart te maken door te benadrukken dat het slecht is om LHBTQIA+ te zijn. Dit narratief vinden we niet terug in de onderzoeken van EDMO en INGE, maar wordt wel (deels) beschreven door de Amerikaanse ngo GLAAD, die zich onder andere bezighoudt met mis- en desinformatie over en haat jegens LHBTQIA+-personen.

De meest voorkomende vorm van dit soort berichten is het zogenoemde transvestigaten ('trans' + 'investigating'), een complottheorie waarbij er onterecht van bekende cisgender mensen wordt beweerd dat ze transgender zijn, vaak met pseudowetenschappelijke theorieën en uiterlijke kenmerken als 'bewijs'. Hier vonden we vier voorbeelden van: er is geen bewijs dat Brigitte Macron, de vrouw van de Franse president Emmanuel Macron, een trans vrouw is, een verhaal over een dode chirurg die vergelijkbare 'onthullingen' wilde doen over Brigitte Macron is deels gemaakt met AI, de Algerijnse bokster Imane Khelif verwees niet naar zichzelf als jongen in een interview en ze is ook niet transgender, maar wel intersekse.

Twee vergelijkbare berichten beweren onterecht dat mensen homoseksueel zijn. Een vakantiefoto van Emmanuel Macron waarop hij een man kust is gegenereerd met AI.

Ook is er geen bewijs voor een verhaal dat een herdenkingsdienst voor de ultraconservatieve Amerikaanse activist Charlie Kirk, die in september 2025 werd vermoord, in Arizona leidde tot zware storingen bij Grindr, een datingapp voor LHBTQIA+-personen. Dat zou moeten wijzen op de hypocrisie van de aanhangers van Kirk, die er homofobe standpunten op na hield, en speelt in op het idee dat homofoben zelf vaak homoseksueel zijn.

4 beweringen

5. Homo-emancipatie als wapen tegen andere culturen

Het komt ook voor dat de rechten van LHBTQIA+-personen worden gebruikt om een tegenstelling te creëren tussen Westerse en andere culturen, specifiek islamitische culturen, die op dit gebied minder 'ver ontwikkeld' zouden zijn. In de politiek zien we dit vaak in de vorm van rechtse politici die beweren dat niet-westerse migranten of mensen met een migratieachtergrond niet bij Nederland of het Westen passen, omdat zij LHBTQIA+-rechten niet zouden respecteren. Om zich dan vervolgens bijvoorbeeld wel uit te spreken tegen "woke" in het onderwijs. Socioloog Sara Farris noemt dit verschijnsel femonationalisme.

We vonden vier voorbeelden van nepnieuws waarbij LHBTQIA+-rechten gebruikt worden om andere culturen te bekritisieren. Het klopt niet dat een man met een regenboogvlag door moslims werd weggestuurd bij een pro-Palestina-protest, want hij werd eerder verwelkomd, bij het wereldkampioenschap voetbal van 2022 in Qatar

werd geen handout verspreid die onder andere homoseksualiteit verbiedt, het vliegtuig dat het Duitse elftal transporteerde werd niet door Qatar geweigerd omdat er 'diversity wins' op stond en het klopt niet dat twee mannen die in Marokko werden betrappt bij een vrijpartij werden doodgeslagen (de beelden van hun straf waren echt, maar ze overleefden het).

3 beweringen

6. Overdreven aanwezigheid en impact van LHBTQIA+

We vonden ook drie onware berichten die de aanwezigheid en impact van LHBTQIA+-gerelateerde maatregelen, -rechten of -personen overdrijven. Twee onderzoeken van het Sociaal Cultureel Planbureau leidden in 2011 tot uiteenlopende journalistieke koppen die beweerden dat homoseksuele personen in Nederland het meest geaccepteerd waren of dat ze juist vaker onveilig zijn of het mikpunt zijn van spot. Dit kwam doordat de nieuwsmidia maar schreven over een van de twee onderzoeken, of de onderzoeken niet grondig genoeg lazen.

Verder is er geen bewijs dat er in 2024 in elke schoolklas in Vlaanderen een kind zat met homoseksuele ouders, zoals Petra De Sutter (Groen) in een televisiedebat beweerde, en wijst onderzoek niet op een oorzakelijk verband tussen een genderdiverse bestuursraad en betere financiële prestaties.

Oorsprong en verspreiding

In 2023 publiceerde De Groene Amsterdammer een onderzoek naar de haat die LHBTQIA+-personen online ontvangen. De Groene concludeerde dat die vijandigheid sinds 2020, toen de coronapandemie begon, sterk is toegenomen op verschillende sociale mediaplatformen zoals X, YouTube, Instagram en Telegram. Dit komt ook overeen met onderzoek dat in 2025 werd gedaan in opdracht van de overheid, en concludeerde dat discriminatie en geweld tegen LHBTQIA+-personen toeneemt. Ook richten de haatdragende berichten zich volgens De Groene vooral op transgender personen en in mindere mate op homoseksuele, lesbische en non-binaire personen.

Dit gaat ook gepaard met een verandering in de narratieven rond LHBTQIA+-personen, constateert De Groene. Waar LHBTQIA+-personen in anti-LHBTQIA+-berichten voorheen vooral als abnormaal gezien werden, groeit sinds 2020 het aantal berichten waarin wordt beweerd dat LHBTQIA+-emancipatie deel is van een 'agenda' die opgedrongen wordt. Dat de omslag naar attitudes over LHBTQIA+-personen een fenomeen van de afgelopen jaren is, wordt ook beschreven in een academisch artikel [pdf] in het Bulletin of Applied Transgender Studies (BATS).

De oorsprong van de huidige golf van haat en desinformatie over LHBTQIA+-personen ligt in de vorige eeuw. De Britse en lesbische activiste Lisa Power vertelde in een interview met openDemocracy

dat ze tegenwoordig dezelfde narratieven ziet over transgender personen die in de jaren tachtig de ronde deden over homoseksuele personen. Ze doelt hier op het verhaal dat transgender personen pedofielen zijn die kinderen willen 'indoctrineren' met de 'gay agenda'. Ook gaan in Nederland al minstens honderd jaar verhalen rond dat homoseksuele personen pedofielen zijn, dat homoseksualiteit besmettelijk is en dat het door verleiding kan worden overgedragen op minderjarigen. Dat heeft veel weg van de hedendaagse complottheorie dat steeds meer jongeren zich identificeren als transgender omdat ze 'besmet' zijn door sociale media en LHBTQIA+-personen.

Sinds de jaren tachtig hebben homoseksuele personen in bepaalde delen van de wereld meer rechten verworven: na Nederland volgden tot 2025 bijvoorbeeld achtendertig andere landen waarin het huwelijk gelegaliseerd werd voor partners van hetzelfde geslacht. Tegelijkertijd ontstond een anti-genderbeweging als reactie op ontwikkelingen in de jaren negentig. Volgens de Belgische socioloog David Paternotte vonden toen twee conferenties van de Verenigde Naties plaats, in Caïro en Beijing, waarbij termen als 'gender', 'seksuele gezondheid' en 'reproductieve rechten' werden toegevoegd aan bestaande mensenrechtenverdragen.

Het Vaticaan probeerde dit tegen te houden en toen dat niet lukte, lanceerde het een tegenoffensief middels het organiseren van lezingen en het uitbrengen van boeken, aldus Paternotte. Volgens het onderzoek van INGE [pdf] ging de weerstand van het Vaticaan specifiek over de angst dat seksuele en reproductieve rechten zouden leiden tot het erkennen van abortus, homoseksualiteit zouden legitimiseren en de traditionele rol van de vrouw

zouden ondermijnen. Het tegenoffensief was volgens Paternotte ook gebaseerd op het werk van rechtse Amerikaanse denkers, waarin de 'genderideologie' de oorzaak is van alles wat het Vaticaan verwerpelijk vindt.

Deel van het tegenoffensief was ook het samenbrengen van conservatieve gelijkgestemden. Volgens de uitzending 'Regenboog hysterie' van HUMAN is het tegenoffensief later opgepakt door rechtse en extreemrechtse bewegingen in verschillende landen, zoals de Verenigde Staten. Daarna is het overgewaaid naar landen in Europa zoals Polen en Italië; in Nederland kwam het relatief laat op gang. Vanwege het internationale karakter van de anti-genderbeweging, worden in verschillende landen dezelfde anti-LHBTQIA+-leuzen en beelden gebruikt en is er geen centraal leiderschap. De uitzending 'Gods lobbyisten' van Zembla laat verder zien hoe het netwerk van conservatieve christelijke organisaties in de Verenigde Staten, Nederland en Europese instituten eruit ziet, hoe zij Europese politici benaderen en hoe zij ook proberen om bondgenoten te vinden in conservatieve Afrikaanse landen.

Door de combinatie met het rechts populisme nam de anti-genderbeweging volgens het onderzoek van INGE in de jaren vanaf 2010 een vlucht in de EU, terwijl LHBTQIA+-personen meer rechten verworven volgens het artikel in BATS. In Nederland zijn de voornaamste politieke aanjagers vooral Forum voor Democratie en de PVV, en dat heeft effect gehad volgens sociaal kennisinstituut Movisie: het maatschappelijk debat over LHBTQIA+-personen is de laatste jaren verhard en verworven rechten komen ter discussie te staan. Ook is het moeilijker om voorlichting te geven, volgens organisaties die HUMAN sprak in hun uitzending.

De beweging heeft ook medestanders gevonden in de strijd tegen de zogenaamde 'genderideologie'. Rusland verspreidt in Centraal- en Oost-Europa het idee dat de 'gay agenda' een poging is van het decadente en liberale Westen om landen met traditionele waarden te 'koloniseren'. Ook is de kern van de antigenderbeweging volgens het artikel in BATS de focus op 'biologisch geslacht', een term die verwijst naar het geslacht dat bij mensen bij de geboorte is geregistreerd en die sinds ongeveer 2010 wordt gebruikt door anti-transgender beleidsmakers om het debat over transgender mensen op een bepaalde manier te framen. Het doel is om het verschil tussen genderidentiteit en geboortegeslacht te vervagen door de nadruk te leggen op dat 'biologische geslacht'.

Hierdoor komen groepen die normaliter tegenover elkaar zouden staan, zoals religieuze conservatieven, sceptici en radicale feministen bij elkaar. Bij die laatste groep gaat het om feministen die trans vrouwen uitsluiten, zogenoemde Trans-Exclusionary Radical Feminists (TERFs), omdat zij gevaarlijk zouden zijn voor cisgender vrouwen en hun rechten zouden aantasten. In het Verenigd Koninkrijk is Harry Potter-auteur J.K. Rowling bijvoorbeeld een belangrijke aanjager van de anti-genderbeweging. Er zijn ook organisaties van queer mensen die trans personen buitensluiten en meedoen met de anti-genderbeweging, zoals de Nederlandse Roze Leeuw of de Britse LGB Alliance. Kenmerkend bij dit soort organisaties is dat de "T" wordt weggelaten uit de LHBT-afkorting.

De narratieven die over transgenders rondgaan zijn, zoals eerder aangegeven, veelal herhalingen van narratieven die in de vorige eeuw rondgingen over homoseksuele personen. Daarnaast staan ze ook in

verbinding met andere complottheorieën en andere onderwerpen van desinformatie. Movisie schrijft bijvoorbeeld dat LHBTQIA+-desinformatie inhaakt op de nazistische omvolkingstheorie, waarbij een (joodse) elite samenspannt om het witte ras te vervangen door islamitische migranten. De 'gay agenda' wordt hierbij opgedrongen om ervoor te zorgen dat witte mensen geen kinderen meer krijgen.

De Groene illustreert in hun artikel over toenemende LHBTQIA+-haat hoe dit soort narratieven het internet rondreizen. Het voorbeeld dat gebruikt wordt in het artikel is de bewering dat Pim Lammers, schrijver van het gedicht voor de Kinderboekenweek in 2023, in een oud verhaal schreef over een pedofiel. Het verhaal was bedoeld voor een volwassen publiek, maar Lammers werd geframed alsof hij seksueel expliciete teksten voor kinderen schreef. Dit begon op de extreemrechtse website reactionair.nl, waarna het zich onder rechts-conservatieven verspreidde op X en op Instagram onder vrouwelijke influencers. De kwestie werd daarna besproken bij Hart van Nederland en Lammers trok zich terug nadat hij doodsbedreigingen kreeg en nadat zijn adres rondging.

Media spelen dus ook een rol binnen de verspreiding van narratieven die hun oorsprong vinden bij de anti-genderbeweging. Volgens het artikel in BATS hebben traditionele Britse en Amerikaanse media en rechts-leunende media de afgelopen jaren steeds vijandigere berichtgeving over transgender mensen gepubliceerd. Bij traditionele media wordt dit, anders dan bij rechtse media, gedaan door te spreken van een 'debat' over transgender mensen waarbij er twee legitieme kanten van dat debat zijn. Anti-transgender activisten worden daarbij als even legitiem gepresenteerd als wetenschappelijke kennis en de belevingen van transgender mensen. Het Transgender Netwerk gaf in een gesprek met Nieuwscheckers ook aan dat dit een van de grotere problemen is met berichtgeving over genderdiverse mensen in de media. Hierdoor worden onwaarheden over transgender mensen genormaliseerd.

Overzicht factchecks en artikelen van Nieuwscheckers voor Deep Dive 3

1. Moslims stuurden deze man met regenboogvlag niet weg bij een pro-Palestina-demonstratie
2. Pulpnieuwsprouducenten verspreiden nepnieuws over homofobe incidenten met Rob Jetten
3. Nepnieuws over een EU-stemming over trans vrouwen is propaganda van anti-trans activisten

Foto: Een kus tussen twee als agent verklede homo's, als onderdeel van het protest op Schiphol tegen Amerikaans beleid m.b.t. ondervragingen over geaardheid, 10 januari 1980. Fotograaf: Hans van Dijk, Anefo. Bron: Nationaal Archief.

Verlag onderzoeksproces Deep Dive 3

Voor het vinden van onderwerpen voor factchecks binnen de Deep Dive LGBTQIA+ is er vooral op sociale media als X gezocht naar beweringen. Van het nepnieuws over homofobe incidenten met Rob Jetten op Facebook werden Nieuwscheckers op de hoogte gebracht door een collega die al langer schrijft over dat soort pulp- en nepnieuws. Voor het bredere overzicht van desinformatie over LGBTQIA+-gerelateerde onderwerpen is in eerste instantie, net zoals bij de Deep Dives over klimaat en migratie, gezocht in de factcheckdatabase van BENEDMO. Daar zijn veel verschillende trefwoorden voor gebruikt, omdat het onderwerp LGBTQIA+ veel verschillende soorten mensen betreft. Nadat dit te weinig opleverde, is ook gezocht op de websites van Nederlandstalige factcheckorganisaties, wat meer factchecks opleverde. Het gaat hier om factchecks die claims als (deels) onwaar of anders ongenueanceerd beoordelen, want alleen in zulke gevallen is er sprake van desinformatie.

De verzameling factchecks is geanalyseerd en deels ingedeeld op basis van onderzoeken die internationale instanties hebben gedaan naar narratieven die (online) rondgaan over LGBTQIA+-mensen. Berichten die niet passen binnen de narratieven die in deze onderzoeken naar voren kwamen, zijn verder zelfstandig ingedeeld, maar het ging hier om een minderheid. Het stuk aan het eind over de oorsprong en verspreiding van desinformatie over migratie is gebaseerd op onderzoeken, artikelen en uitzendingen van andere media.

Foto: Landelijke homo-demonstratie in Leiden, 25 juni 1983. Fotograaf: Rob Croes, Anefo. Bron: Nationaal Archief.

Bij het maken van factchecks en de Deep Dive was de grootste uitdaging het vinden van onderwerpen en factchecks. In de politiek speelde het onderwerp LGBTQIA+ nauwelijks, wat geldt voor de landelijke politiek en de lokale politiek omtrent de gemeenteraadsverkiezingen. Op sociale media werd er wel veel afgegeven op LGBTQIA+-personen in de vorm van homo- en transfobie, maar werden weinig concrete beweringen gedaan. Ook bleek dat Nederlandse en Vlaamse factcheckers relatief weinig over het onderwerp geschreven hebben, wat het noodzakelijk maakte om uitgebreider te zoeken naar materiaal voor de Deep Dive dan bij de onderwerpen migratie en klimaat.

Buiten het gebrek aan materiaal, verliep het factchecken van LGBTQIA+-gerelateerde onderwerpen en het schrijven van de Deep Dive goed en zonder veel problemen. Tijdens het proces heeft Nieuwscheckers ook contact gehad met Transgender Netwerk Nederland. Het netwerk las mee bij een factcheck over een stemming over een resolutie in het Europees Parlement waar transgender personen in genoemd werden en daarnaast gaf de organisatie waardevolle feedback bij de totstandkoming van deze Deep Dive.

Deep Dive 4: oorlogsbeelden

Eind februari begonnen de Verenigde Staten en Israël een oorlog tegen Iran, die meer dan een maand zou duren voordat er een preciaire wapenstilstand werd afgekondigd. Deze oorlog is de laatste in een rij die wereldwijd veel aandacht kreeg en gevolgen met zich heeft meegebracht. Het eerste wat in zulke oorlogen sneuvelt, is de waarheid, en tegenwoordig houdt dat ook nepbeelden in. Daarom zijn voor deze Deep Dive zulke nepbeelden van recente oorlogen in Oekraïne, Gaza en Iran, die door de jaren heen gecheckt zijn door Nederlandse en Vlaamse factcheckers, op een rij gezet. We laten zien welke soorten beelden er zijn en welke narratieven zij uitdragen.

Op 28 februari vielen de Verenigde Staten en Israël Iran aan met raketten. Het was het begin van een oorlog die iets meer dan een maand zou duren, waarbij de Iraanse opperleider ayatollah Ali Khamenei en Mohammed Pakpour, leider van de Iraanse Revolutionaire Garde, werden vermoord. Iran sloot als reactie de Straat van Hormuz, een zeeroute waar een vijfde van de olie die de wereld dagelijks consumeert doorheen wordt getransporteerd. Als gevolg daarvan stegen de olieprijsen in maart explosief. Op 8 april werd een wapenstilstand afgekondigd, maar Israël bleef het zuiden van Libanon aanvallen om de militante islamistische beweging, en Iran-bondgenoot, Hezbollah te verzwakken. Op 17 april werd daar ook een wapenstilstand afgekondigd. Sindsdien vinden er stroeve vredesonderhandelingen plaats tussen de Verenigde Staten en Iran. De wapenstilstand blijft precair: begin mei waren er kort weer raketaanvallen van zowel Iran als de Verenigde Staten.

Foto: Een moeder rouwt om het verlies van haar dochter als gevolg van ondervoeding tijdens de oorlog in Gaza. Ashraf Amra, CC BY-SA 3.0 IGO <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/deed.en>>, via Wikimedia Commons

Deze oorlog tussen enerzijds de Verenigde Staten en Israël en anderzijds Iran en bondgenoten in de regio, zoals Hezbollah, is een voorbeeld van een wereldorde die het laatste decennium steeds instabieler wordt. De oorlog in Iran was een vervolg op een kortere, twaalfdaagse oorlog tussen Israël en Iran in juni 2025. In 2022 begon Rusland een invasie van Oekraïne, maar de basis was acht jaar eerder al gelegd: in 2014 annexeerde Rusland de Krim en daarna riepen delen van de oost-Oekraïense oblasten (provincies) Donetsk en Luhansk de onafhankelijkheid uit om zich bij Rusland te voegen. Tegelijkertijd dreigt Donald Trump sinds het begin van zijn tweede termijn als president van de Verenigde Staten om uit de NAVO te stappen en aast hij op Groenland. En sinds oktober 2023, toen de militante islamitische beweging Hamas een grootschalige aanval lanceerde op Israël, voert dat land een intensieve oorlog in de Gazastrook.

"Het eerste dat in oorlog sterft, is de waarheid" is een gevleugelde uitspraak over dit soort conflicten, die vaak waar blijkt te zijn. Beide zijden zetten in tijden van oorlog grootschalig propaganda en desinformatie in om de vijand zwart te maken of de eigen strijdvaardigheid of overwinningen te benadrukken. Zo circuleert er online sinds het begin van de oorlog tussen Oekraïne en Rusland veel desinformatie over de Oekraïense president Zelensky. Hij zou een multimiljardair zijn die vele huizen bezit, een verkapte nazi zijn of naar het buitenland gevlucht. Deze berichten maken waarschijnlijk deel uit van een Russische desinformatiecampagne.

Dit soort desinformatie kan op meerdere manieren gemaakt worden. Bij het nepnieuws over Zelensky was er vaak sprake van bewerkte of uit context gehaalde beelden. Sinds een aantal jaar is het ook mogelijk om met kunstmatige intelligentie (AI) beelden en video's te genereren.

Bij de oorlog in Iran zagen we bijvoorbeeld dat Iran, om het Amerikaanse publiek aan te spreken, propagandavideo's produceerde met AI waarin Trump en andere Amerikaanse politici werden afgebeeld als lego-minifiguren of als animatiepersonages in de stijl van filmstudio Pixar. Trump werd hierbij vaak in verband gebracht met de rijke zedendelinquent Jeffrey Epstein, de Israëlische premier Benjamin Netanyahu, antisemitische karikaturen van joden, en algemeen geweld in de vorm van explosies en bloed.

“ Methode ”

Er lijken dus verschuivingen plaats te vinden op het gebied van nepbeelden over oorlog. In maart en begin april hebben we verschillende van die beelden over de oorlogen gecheckt. We zijn op de website van Nieuwscheckers en in de factcheckdatabase van BENEDMO ook op zoek gegaan naar factchecks over beelden van recente oorlogen: de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, de oorlog die Israël voert in Gaza en de twee oorlogen in Iran in 2025 en 2026. We hebben in de database gezocht op de termen "Oekraïne", "Gaza", "Palestina" en "Iran" vanaf de data dat iedere oorlog begon:

- Vanaf 24 februari 2022, toen Rusland Oekraïne binnenviel;
- Vanaf 7 oktober 2023, toen Hamas Israël aanviel en Israël de oorlog in Gaza begon;
- Vanaf 13 juni 2025, toen de Twaalfdaagse Oorlog in Iran begon (factchecks over de protesten van de Iraanse bevolking tegen het regime in december 2025 en januari 2026 hebben we hierbij buiten beschouwing gelaten).

We selecteerden op Nederlandstalige checks waarin de gecheckte beelden als (deels) onwaar zijn bestempeld; voor beelden die meer dan eens gecheckt zijn, namen we maar een factcheck op. De zoekopdracht leverde 179 artikelen op, die samen de oorsprong van 255 beelden onderzoeken. Het verschil tussen beide aantallen heeft twee oorzaken: sommige factchecks behandelen meerdere oorlogsbeelden tegelijk, dit geldt met name voor verzamelartikelen van de Vlaamse VRT, en sommige gecheckte video's bevatten meerdere fragmenten die onjuist worden gepresenteerd of nep blijken te zijn.

Vervolgens hebben we de beelden ingedeeld op basis van hoe ze worden ingezet. In tegenstelling tot de vorige Deep Dives over migratie, klimaat en de lhbtj+-gemeenschap is er bij oorlog vaak geen sprake van overkoepelende narratieven. Bij verschillende conflicten proberen de verschillende facties zichzelf zo goed mogelijk, en de vijand zo slecht mogelijk neer te zetten. Daarom focussen we in deze Deep Dive over oorlogsbeelden meer op de manieren waarop die nepbeelden tot stand komen.

Voor de indeling van de factchecks hebben we gebruikgemaakt van een categorisering van Michael Hameleers van de Universiteit van Amsterdam, ontwikkeld in een studie naar informatieoorlogen in Oekraïne en Gaza [pdf]. Hameleers onderscheidt twee hoofdtypen misleidend beeldmateriaal: enerzijds beelden die met behulp van AI zijn gegenereerd of gemanipuleerd, ook wel deepfakes genoemd, en anderzijds zogenaamde 'cheapfakes'. Dit laatste zijn authentieke beelden die uit hun context zijn gerukt, of beelden die met minder geavanceerde middelen dan AI zijn bewerkt. De gedecontextualiseerde beelden deelt Hameleers verder op in vier subcategorieën:

- **Temporele decontextualisatie:** oude beelden waarvan wordt gedaan of ze van een recent conflict zijn. In onze indeling hebben we dit samengenomen met ruimtelijke decontextualisatie, omdat de twee in de praktijk vaak met elkaar samengaan.
- **Ruimtelijke decontextualisatie:** beelden waarvan wordt gedaan alsof ze van een conflict in een bepaalde regio zijn, maar die in werkelijkheid op een andere plaats genomen zijn. In onze indeling hebben we dit samengenomen met temporele decontextualisatie, omdat de twee in de praktijk vaak met elkaar samengaan.
- **Fictieve decontextualisatie:** beelden waarbij fictieve materialen worden gepresenteerd als authentieke beelden, vaak om te beweren dat echte gebeurtenissen in scène zijn gezet. Denk hierbij aan filmsets of beelden uit films, tv-series of videospelletjes.
- **Actor decontextualisatie:** beelden waarbij wordt gedaan alsof mensen op foto's en in video's die niets te maken hebben met een conflict slachtoffers, daders of partijdige supporters zijn in het conflict. Dit kan ook verwijzen naar experts die zogenaamd een kant in het conflict aanprijzen.

Daarnaast hebben we extra categorieën gedefinieerd voor gevallen die buiten deze vierdeling vallen:

- **Bewerkte beelden:** beelden die met fotobewerkingssoftware als Photoshop bewerkt (lijken) te zijn.
- **Enscenering:** beelden die in scène gezet zijn.
- **Misleidende tekst:** beelden waarbij de decontextualisering puur voortkomt uit de begeleidende tekst, omdat de beelden op zich verder wel te maken hebben met de oorlog in kwestie.

Russisch-Oekraïense Oorlog

De oorlog in Oekraïne is ruim vier jaar bezig, waardoor deze oorlog van de drie oorlogen waar we factchecks over verzameld hebben, de meeste resultaten opleverde. Hier zien we ook de grootste variëteit in categorieën. We vonden 82 artikelen met in totaal 104 beelden. Factchecks over president Zelensky, waar we in 2025 een artikel over hebben gepubliceerd, laten we buiten beschouwing.

1.1 AI-gegenereerde beelden | 13 beelden

Bij de oorlog in Oekraïne vonden we relatief weinig beelden die gemaakt of bewerkt zijn met AI. De voorbeelden zijn sporadisch en vertolken diverse oorlogsnarratieven. In twee gevallen zijn foto's van neergeschoten straaljagers vervalst, waarbij beide kanten van het conflict beweren vliegtuigen vernietigd te hebben, waarschijnlijk om hun eigen kracht te benadrukken.

Vier andere factchecks richten zich op Oekraïense soldaten. Een filmpje van een huilende 23-jarige soldaat onderweg naar het front blijkt deel uit te maken van een heel genre aan AI-gegenereerde video's. Nepbeelden van een soldatengraf en een officieel document worden ingezet als zogenaamd bewijs dat soldaten illegaal worden gemobiliseerd, dit in de context van de Oekraïense mobilisatieleeftijd van 25 jaar.

Een AI-foto van een kind dat zijn huis zou zijn kwijtgeraakt door een Russische raket lijkt dan weer oorlogspropaganda te zijn, aangezien het door de Oekraïense ambassadeur in Zuid-Korea werd verspreid als echt beeld.

1.2 Cheapfakes: temporele/ruimtelijke decontextualisatie | 32 beelden

Deze foto van een neergehaald vliegtuig komt uit 2015, niet 2022. Foto via Knack, © Teyit

De meeste oude beelden, of beelden van andere plekken waarvan wordt beweerd dat het om (bepaalde delen van) de oorlog in Oekraïne gaat, zijn van militaire voertuigen of explosies:

- Een strandvideo met een explosie op de achtergrond is van een ontmijningsoperatie en geen aanval van Oekraïense verzetsstrijders.
- Het Duitse nieuwskanaal Bild liet bij een uitzending over de oorlog per ongeluk beelden zien van een Chinese gasexplosie uit 2015.
- Twee video's van explosies zijn ouder dan beweerd.
- Het Oekraïense leger gebruikte een foto uit 2015 ter illustratie van nieuws dat een vliegtuig was neergehaald.

- Een foto van een brandend gebouw is van een Israëlische aanval op Libanon.
- Een brandende hangar in Letland is in werkelijkheid een Russische fabriek.
- Een video van een explosie toont een Russische aanval op de Oekraïense stad Dnipro, en geen Amerikaanse aanval in 2024.
- Twee video's die het begin van de Russische invasie in 2022 zouden tonen, stammen uit 2014 en 2020.
- Een video met tanks laat niet het Oekraïense Koersk-offensief uit 2024 zien, maar is gemaakt in 2022.
- Beelden van tanks die Rusland vernietigd zou hebben, komen uit Denemarken en Syrië.
- Een satellietbeeld dat moet bewijzen dat Russische vliegtuigen na een Oekraïense aanval nog heel zijn, is een maand voor die aanval genomen.
- Een video van een zogenaamde voorbereiding van het Poolse leger om deel te gaan nemen aan de oorlog, toont in werkelijkheid een jaarlijkse herdenking van de oudste Braziliaanse cavalerie-eenheid uit 2018.

Andere propagandabeelden focussen meer op groepen mensen:

- Een video van een Oekraïense soldaat die een vrouw en haar kind zou bedreigen, is in Rusland geschoten,
- Een video waarin Oekraïners Russische troepen verwelkomen, toont Russische soldaten die door Russen uitgewuifd worden
- Twee zogenaamde video's van het Koersk-offensief in 2024 zijn gemaakt in 2023.
- Een foto waarop de Canadese ex-generaal Trevor Cadieu in Oekraïne gearresteerd zou worden, is oud en toont alleen andere soldaten die gevangen genomen worden,

- Een Russische dienstweigeraar die zich in een koelkast verstoppt, is eigenlijk een voortvluchtige voor een deurwaarder uit 2015.
- Een Russische mars met oude wapens is een oefening voor de Russische Dag van de Overwinning uit 2020.

Daarnaast zien we ook wat specifiekere narratieven: een video van kinderen van een militaire middelbare school onderweg naar een routineschietoefening en een foto van meisjes die gesneuvelde oud-studenten herdenken, moeten bewijzen dat Oekraïne kinderen inzet als soldaten. Voorts worden beelden van soldaten uit 2018, een video van bewegende lijkzakken bij een klimaatprotest in Wenen en een video van een anti-oorlogprotest in IJsland gebruikt als 'bewijs' dat Oekraïne de oorlog in scène zet.

Verder gebruikt Rusland geen mobiele crematoria om burgerdoden te verbranden, en zijn beelden die dit moeten aantonen afkomstig van een demonstratievideo uit 2013. Ook zijn foto's waarin Russen Oekraïense geschiedenisboeken verbranden van een pro-Russische demonstratie op de Krim uit 2010, en niet van de oorlog, en zijn deze in beslag genomen Russische mobieltjes in werkelijkheid een kunstwerk uit Belarus. In een groot verzamelartikel van de VRT zien we verder beelden van een Palestijnse activiste die wordt gepresenteerd als Oekraïense verzetsheldin, een Molotovcocktail die niet explodeerde tijdens de oorlog maar tijdens Oekraïense anti-regeringsprotesten in 2014, en een invasie die eigenlijk een militaire trainingsoefening uit 2018 is.

1.3 Cheapfakes: fictive decontextualisatie | 12 beelden

Opnames van de film Invasion Planet Earth die zouden moeten bewijzen dat de oorlog in Oekraïne nep is. Foto: Richard Wood.

Cheapfakes die in de categorie fictieve decontextualisatie vallen, bestaan bij de oorlog in Oekraïne vooral uit beelden van filmsets. Die moeten bewijzen dat de oorlog nep is: we kwamen factchecks tegen over beelden van opnames van de korte film Nadija uit Letland, opnames van de sciencefictionfilm Invasion Planet Earth uit Birmingham in het Verenigd Koninkrijk, opnames van de Oekraïense tv-serie Contamin en opnames van de documentaire Область Героев ('Regio van Helden'), die weliswaar over de oorlog gaat, maar geen beelden in scène zet.

Daarnaast zijn er beelden uit videospelletjes waarvan wordt gedaan alsof het echte oorlogsbeelden zijn. Een video van een vliegbasis komt uit het spel Arma 3, een video van de mysterieuze piloot 'Ghost of Kyiv', waar veel over te doen was aan het begin van de oorlog, komt uit het simulatiespel Digital Combat Simulator en een derde video stamt eveneens uit Arma 3.

De overige fictieve beelden komen uit verschillende bronnen: beeld van een jongetje uit de Oekraïense separatistische regio Donetsk dat op zoek zou zijn

naar zijn dode moeder en beelden met een lijk dat een sigaret opsteekt komen uit (behind the scenes opnames van) muziekvideo's. Een foto van een huilend jongetje, verspreid door een Oekraïens parlementslid, komt van de kaft van het boek El Hombre en el Ovido. Een video met nazivlaggen in een Oekraïense stad komt uit de Franse oorlogsfilm Victor Young Perez. Een video van een Russische raketaanval is van digitale makelij, gemaakt door een visual-effects artist, en een video van Zelensky die het Oekraïense parlement met machinegeweren beschiet, is satire uit zijn dagen als komiek, geen bewuste oorlogspropaganda.

1.4 Cheapfakes: actor decontextualisatie | 6 beelden

We vonden zeven beelden waarbij mensen met de oorlog in Oekraïne in verband worden gebracht, terwijl zij er niets mee te maken hebben. Vier van de beelden tonen vermeende slachtoffers van de oorlog:

- Een foto van een journalist van de Amerikaanse nieuwswazer CNN die vermoord zou zijn is in werkelijkheid van YouTuber Jordie Jordan,
- Een zingend Oekraïens meisje raakte gewond toen ze van haar fiets viel (en niet door de oorlog),
- Een Russisch meisje dat als levend schild gebruikt zou worden is in werkelijkheid een Roma-meisje dat aan een schandpaal is gehangen
- Een foto van een vrouw die haar kat terugvindt in het puin is in 2011 genomen in Missouri.

Twee van de beelden zouden soldaten in de oorlog tonen: iemand die wordt gepresenteerd als een zwaarlijvige Russische generaal-majoor is een grenswachter en een huilende Oekraïense soldaat is een Britse parachutist die de baret van zijn gesneuvelde broer ontving.

1.5 Cheapfakes: bewerkte beelden | 19 beelden

Van beelden die wel bewerkt zijn maar (waarschijnlijk) niet met AI, vonden we drie voorbeelden die met vervalste documenten te maken hebben. Een regeringsdocument dat in 2022 beweerde dat Rusland 40 procent van Oekraïne had bezet en meer dan 75 procent van de Oekraïense strijdkrachten had vernietigd, is vervalst. Hetzelfde geldt voor een document waarin staat dat Oekraïne de dienstplicht voor vrouwen invoert. Het derde document betreft een niet-bestaande postzegel die zou zijn uitgegeven ter ere van Waffen-SS-soldaat Yaroslavl Hunka.

Dat laatste bericht over de postzegel, een bewerkte foto van een Russisch trouwfeest waar de gasten een Hitlergroet brengen en een Oekraïense vlag in is gefotoshopt, en het eerdergenoemde bericht dat een straat in Oekraïne vol zou hangen met nazi-vlaggen, spelen in op het narratief dat Oekraïne een fascistisch en nazistisch land zou zijn. Dat is een narratief dat de Russische president Poetin aan het begin van de oorlog gebruikte als rechtvaardiging om Oekraïne binnen te vallen en dat bijvoorbeeld ook terugkomt in de desinformatiecampagne tegen president Zelensky. Aan de andere kant zijn aan een filmpje waarin Poetin de Europeanen zogenaamd satanistische nazi's noemt, nep-audio en nep-ondertiteling toegevoegd.

Daarnaast worden video's en foto's gefabriceerd in de stijl van gevestigde media, waarschijnlijk om het nepnieuws meer kracht bij te zetten. Hier vonden we vier voorbeelden van:

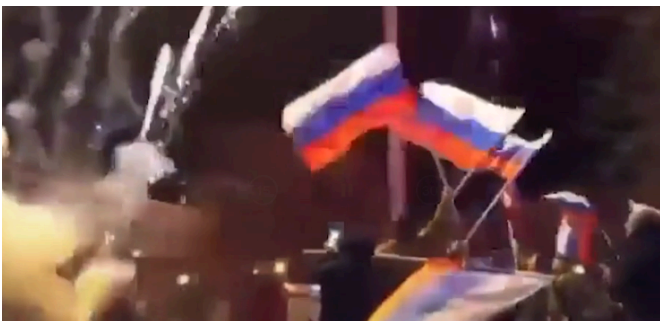
- Een nep-reportage van het Qatarese Al Jazeera waarin Oekraïense supporters op het WK Voetbal 2022 allerlei nazistische uitingen doen,

- Een zogenaamde BBC-video die suggereert dat Oekraïne verantwoordelijk is voor een dodelijke raketaanval op een treinstation,
- Een gemanipuleerde afbeelding die zou bewijzen dat een Italiaanse nieuwswazer beelden uit een film gebruikt in berichtgeving over de oorlog, En een nepafbeelding van een Facebookpost waarin RTL Nieuws oud filmbeeld gebruikt ter illustratie bij een bericht over de oorlog.

Verder was (1) een foto waarin Oekraïners de Amerikaanse vicepresident J.D. Vance ironisch bedanken voor de verwoesting in het land oorspronkelijk een foto van twee Russische soldaten die een vlag vasthouden. is (2) aan een video van een vermeend schietincident in Kiev nep-audio toegevoegd, zijn (3) aan een fragment van een

Russische talkshow nep-ondertitels toegevoegd over angst voor mobilisatie, is (4) een spottende lasershow van Russische soldaten toegevoegd aan een oud filmpje van voor de oorlog, is (5) een foto van de Oekraïense politicus Ruslan Stefanchuk bewerkt om hem lelijker te maken, is (6) een foto van Europa waarin in Oekraïne alle licht is uitgevallen bewerkt, zijn (7) teksten op matrixborden boven de controversiële Krimbrug die autorijders welkom heten in Oekraïne in een oude foto geplakt, is (8) een foto van een eBay-listing voor gebruikte Russische tanks gefotoshopt met een afbeelding uit 2010, zijn (9) boilerhuizen van Coca-Cola en het Rode Kruis met photoshop omgedoopt tot mortuaria en is (10) een cover van het magazine Time, waarin Poetin voorgesteld wordt als Hitler, vervalst.

1.6 Enscenering en misleidende tekst | 8 beelden

Screenshot van een pro-Russisch volksfeest dat in scène is gezet. Foto: VRT.

Bij enscenering is sprake van beelden die doelbewust in scène zijn gezet om te fungeren als oorlogspropaganda. Beelden zijn daarbij niet met AI gegenereerd, maar uit de context gehaald of bewerkt met andere software. Drie van de voorbeelden die we hiervan vonden, komen uit [dit verzamelartikel van de VRT](#):

- Een burgerslachtoffer met verloren voet maakt in werkelijkheid gebruik van een voetprothese,
- Een groot pro-Russisch volksfeest in de Oekraïense oblast Donetsk bestaat maar uit een klein groepje mensen dat een mediastunt uitvoert
- Beelden van een aanslag zijn in scène gezet met lichaamsdelen van een lijkschouwing
- Gaten in een auto die er te regelmatig uitzien.

Twee andere voorbeelden zijn [video's waaruit moet blijken dat Oekraïne systematisch mensen met het Syndroom van Down rekruteert](#), maar die waarschijnlijk door Russen in scène gezet zijn.

Bij beelden met misleidende tekst zijn de beelden echt en hebben ze te maken met de oorlog in Oekraïne, maar suggereert de bijbehorende tekst een

onjuiste context. Hier vonden we ook drie voorbeelden van. In een foto van een gecrashte helikopter in Oekraïne zien sommige mensen een wasmachine in de brokstukken, wat tot veel online speculatie leidde in 2022. [Het ging om een onderdeel van de gevechtshelikopter](#). Verder staat er geen hakenkruis op de armband van een Oekraïense generaal, [maar een Noors symbool](#). Ook zijn er geen aanwijzingen dat de generaal in kwestie een rechtsextremistische ideologie aanhangt. En Oekraïense kinderen die de hymne van de Luftwaffe zouden zingen, [zingen in werkelijkheid het Bretonse volkslied Son ar chistr](#) (de melodie daarvan is ook gebruikt voor het Nederlandse drink- en strijdlid Zeven dagen lang).

Beelden die vallen binnen de categorieën enscenering en misleidende tekst vonden we alleen terug in de context van de oorlog tussen Oekraïne en Rusland, niet bij de oorlog in Gaza of de twee oorlogen in Iran.

1.6 Echte beelden afgedaan als nep | 13 beelden

Van de veertien echte oorlogsbeelden waarvan wordt beweerd dat ze nep zijn, gaat het in drie van de gevallen om nieuwsmedia die ervan worden beschuldigd de oorlog in scène te zetten. [CNN zou beelden van een brand in Canada gebruikt hebben bij een verslag van een explosie in de Oekraïense stad Lviv](#), meerdere nieuwsmedia zouden beelden van een [Russische gasexplosie uit 2018 hebben gebruikt bij verslaggeving aan het begin van de oorlog](#) en de BBC zou zijn live verslaggeving van de oorlog in scène zetten [met als bewijs een authentieke, maar uit de context gehaalde foto](#).

Twee foto's van jongens die in de oorlog hun ouders verloren, zouden volgens online berichten [oude beelden recycleren](#) of [een crisisacteur \(een acteur die zogenaamd ingezet wordt als slachtoffer of getuige bij tragedies\) tonen die vele begrafenis bezoekt, steeds met een andere foto van een andere gesneuvelde vader](#). Maar de eerste foto stamt wel uit de oorlog en de tweede jongen bezocht simpelweg meerdere afscheidsceremonies voor gesneuvelde soldaten in zijn regio. Verder is een foto van vluchtelingen niet genomen in Syrië, [maar in Oekraïne, is een video van een vrouw die gewond raakt bij beschietingen in Kiev ook niet nep en is deze foto van een zwangere vrouw die omkwam bij een bombardement in de stad Kremensjoek ook echt](#). [Een foto van NAVO-baas Mark Rutte was wel genomen in Oekraïne en een video van Poetin die stewardessen ontmoet, is niet vervalst](#): dat Poetins hand dwars door een microfoon lijkt te gaan, is een optische illusie.

In de laatste vier gevallen wordt gedaan alsof foto's van verwoesting en gebeurtenissen nep zijn: [op echte beelden die genomen zijn in Boetsja, na het bloedbad dat Russische soldaten daar aanrichtten, zijn geen bewegende lichamen te zien, een before/after-filmpje bewijst niet dat de infrastructuur van Oekraïne onbeschadigd is, maar toont het resultaat van heropbouw, beweringen dat beelden van een gebombardeerd winkelcentrum in Kremensjoek vervalst zijn](#), kloppen niet en een foto van zwaarbeschadigde auto's met intacte ramen bewijst niet dat die verwoesting in scène is gezet.

Gaza-oorlog

Alhoewel het conflict tussen Israël en Palestina, waar de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever deel van uitmaken, al decennia duurt, escaleerde de situatie drastisch na de aanval van Hamas op 7 oktober 2023. Israël reageerde met een grootschalige militaire operatie in Gaza, die sindsdien bijna tweeënhalf jaar aanhoudt. Over deze oorlog vonden we 52 artikelen met in totaal 87 beelden.

2.1 AI-gegenereerde beelden | 27 beelden

Bij de oorlog in Gaza is er tot nu toe vaker sprake van AI-gegenereerd beeld dan bij de oorlog in Oekraïne. Een aantal foto's van slachtoffers aan beide zijden van het conflict zijn gemaakt met AI:

- Deze foto van een man met vijf kinderen die door de ruïnes van Gaza trekt,
- Een foto van een Israëlische soldaat die haar benen verloren zou hebben in Gaza (en voldoet aan de kenmerken van AI-slop op Facebook)
- Meerdere foto's van een artsengezin dat hun negen kinderen in de oorlog verloor, alhoewel het achterliggende nieuws in dat geval wel echt is.
- Ook foto's van Palestijnse kinderen die hun kat in het puin terugvinden en foto's van Israëlische speurhonden zijn gemaakt met AI.

In de zomer van 2025 stelde Amnesty International vast dat er in Gaza hongersnood heerst, mede doordat Israël de toegang tot voedselhulp in de regio steeds verder beperkte, een ontwikkeling die al langer zorgwekkend was. Een enkel nepbeeld van een zwaarlijvig meisje wordt ingezet om het bestaan van de hongersnood te ontkennen. De meeste AI-beelden

spelen echter in op het thema van voedselhulp: zo circuleert een fles uit Egypte met voedsel die naar Gaza zou drijven, waar overigens wel een waargebeurd verhaal achter schuilgaat, evenals een video van een hulpkonvooi dat Gaza zou naderen en meerdere video's van Chinese vliegtuigen die voedsel zouden droppen boven Gaza.

Overige AI-beelden over de oorlog in Gaza zijn een nepbeeld van een mars van activisten uit Maghreb-landen richting Caïro (hoewel de mars wel echt heeft plaatsgevonden) en een serie video's die zware sneeuwval in de regio tonen om geld in te zamelen voor Gaza of om te beweren dat de situatie in Gaza erger voorgesteld wordt dan ze daadwerkelijk is.

2.2 Cheapfakes: temporele/ruimtelijke decontextualisatie | 30 beelden

Deze foto van een bulldozer die een weg verwoest is genomen op de Westelijke Jordaanoever, niet in Gaza tijdens de oorlog. Foto: X.

Ook bij de oorlog in Gaza duiken voorbeelden op van beelden die uit hun context zijn gehaald: zowel oude beelden als beelden van andere plaatsen worden ingezet om gebeurtenissen of vermeend geweld in Gaza te illustreren:

- Een video van een Israëlische bulldozer die een weg vernietigt in de Palestijnse gebieden is uit 2021 en genomen in de Westelijke Jordaanoever,
- Een video van rode vuurpijlen die een stad verlichten is in werkelijkheid van een feest in Algiers,
- Een andere video die wel bombardementen toont is genomen in Soedan,
- Een tweede video van bombardementen is genomen in 2022,
- Twee foto's die een Hamaskantoor zouden tonen, laten in werkelijkheid een gebouw van een Qatarese hulporganisatie in Gaza-stad zien
- Een video die zou laten zien dat het Israëlische leger op Israëlische burgers schiet bij een muziekfestival op 7 oktober 2023 laat Hamasleden zien die terugkeren naar de Gazastrook.

Meerdere beelden worden ten onrechte gelinkt aan de Israëlische inval op het Al Shifa-ziekenhuis: het gaat onder meer om een oude video uit Egypte uit 2013, om beelden van het ziekenhuis van vóór de inval, en om een bombardement in de buurt van een ander ziekenhuis. Twee beelden uit een verzamelartikel van de VRT staan helemaal los van de oorlog die op 7 oktober 2023 uitbrak: het ene toont mensen die in 2021 naar de Libanees-Israëlische grens trekken, het andere parachutisten bij een militaire universiteit in Egypte.

Slachtoffers van andere of eerdere conflicten worden ook betrokken bij de oorlog in Gaza om het leed van de oorlog te benadrukken:

- Een video van een Palestijns weeskind is van voor de oorlog,
- Een video van een huilende jongen wiens zus is omgekomen, komt uit Syrië en is geschoten in 2014,

- Een foto van een dode baby komt uit Libanon en is genomen in 2006
- Een foto met twee lichamen omgeven door modder is van een overstroming in Jemen.

Verder is deze foto van etenswaren die in bloed liggen genomen na een aanslag in Syrië en zijn beelden van een Teletubbie-pop met explosieven erin op zijn laatst gemaakt in 2018 en waarschijnlijk in Jemen.

De overige beelden die uit hun tijd of context zijn gehaald, houden verband met de hongersnood in Gaza en de humanitaire hulpverlening daaromheen:

- Een van de video's die Chinese voedselhulp aan Gaza zou tonen is oud beeld uit 2024,
- Een video die weggegooide voedselhulp zou tonen is in 2016 in Saoedi-Arabië gemaakt,
- Beelden van Egyptenaren die voedselhulp brengen zijn in werkelijkheid van mensen die tassen met sigaretten dragen bij de Libische grens,
- Een video van gekaapte voedselhulp die in de zomer van 2025 rondging, werd al gemaakt in 2023 (en het is onduidelijk wat er met het voedsel gebeurt),
- Een video met vrachtwagens die aan de Gazaanse grens geblokkeerd worden stamt uit 2021,
- Een video van vissers die weer kunnen vissen door een hulpkonvooi, is ouder dan nieuws van het konvooi,
- Een andere video toont een hulpkonvooi uit Tunesië.

2.3 Cheapfakes: fictieve decontextualisatie | 7 beelden

Veel van de beelden binnen de categorie fictieve decontextualisatie zijn, net zoals bij de oorlog in Oekraïne, beelden van filmsets of films die worden gepresenteerd als geënceneerde oorlogspropaganda. Het gaat hierbij om beelden van een Palestijnse jongen die wordt aangekleed als oorlogsslachtoffer in het kader van een artistiek project in Irak, een video van een jong meisje met nepbloed uit opnames in Libanon voor de korte film The Reality, opnames van de korte Palestijnse film Empty place en opnames van de tv-serie Bleeding Dust.

Twee van de overige drie beelden betreffen satire: een man sloot peuters uit zijn familie op in een kippenhok als grap en een Israëlische influencer deed in een satirische reportage alsof een hulpkonvooi voor Palestina vol zat met condoomverpakkingen en drugs. Het laatste fictieve beeld betreft oorlogsbeeld uit het videospel Arma 3.

2.4 Cheapfakes: actor decontextualisatie | 5 beelden

Vijf beelden brengen mensen in verband met de Gaza-oorlog die daar niets mee te maken hebben:

- Twee video's van vermeende neplijken uit Gaza zijn in werkelijkheid van een studentendemonstratie in Caïro uit 2013 en een demonstratie tegen een COVID-lockdown uit 2020
- Een derde video van zogenaamde neplijken toont een opleiding voor begrafenismanagement uit Maleisië.
- Verder laat een vermeende video van een Israëlisch meisje dat levend verbrand wordt een

lynchpartij zien in Guatemala.

- De laatste foto toont een zwaarlijvige man die het bestaan van de hongersnood in Gaza moet ontkrachten. De man is echter een IS-strijder die in 2020 in Irak is gearresteerd.

2.5 Cheapfakes: bewerkte beelden | 2 beelden

نظراً لقلة الادوات الطبية ونقص الكادر الطبي تقرر قصف مستشفى المعمداني في غزة ومنحهم الموت الرحيم

Due to the lack of medical equipment and the lack of medical staff, it was decided to bomb the Baptist Hospital in Gaza and give them euthanasia death

⚙️ · Rate this translation

Een vervalste post van het Israëlische leger waarin staat dat er besloten was een ziekenhuis in Gaza te bombarderen. Foto: Facebook.

Twee beelden die we tegenkwamen over de oorlog in Gaza waren bewerkt zonder AI:

- Een Facebookpost, zogenaamd van het Israëlische leger, waarin staat dat het Israëlische leger heeft besloten om een ziekenhuis aan te vallen,
- Een video van een arrestatie met vervalste ondertiteling, waarin Israëlische politieagenten een Arabisch-Israëlische vrouw zouden deporteren.

2.6 Echte beelden afgedaan als nep | 16 beelden

Bij de oorlog in Gaza is de categorie van echte beelden die ten onrechte als nep worden afgedaan extra relevant, vanwege de complottheorie over 'Pallywood' (Palestine + Hollywood). Deze theorie stelt dat Hamas en Palestijnen geweld en

hongersnood in de Palestijnse gebieden in scène zetten om oorlogspropaganda tegen Israël te produceren. Hoewel de theorie al van vóór 7 oktober 2023 dateert, won ze na die datum sterk aan aandacht. Ze wordt ook verspreid door Israëlische overheidsaccounts.

De grootste verzameling beelden in deze categorie betreft uitgehongerde Palestijnen. Er wordt beweerd dat foto's van een ondervoede jongen en een ondervoede baby in Jemen genomen zijn, een foto van een Gazaans meisje dat om voedsel smeekt zou een Jezidi-meisje tonen en in een verzamelartikel van de VRT worden vier beelden van drie verschillende ondervoede Palestijnse jongens besproken waarvan wordt beweerd dat ze in Jemen gemaakt zijn, of dat de magere kinderen onderliggende ziektes hebben.

Bij twee beelden worden slachtoffers van de oorlog afgedaan als crisisacteurs:

- Een man zou op het ene moment op een ziekenhuisbed liggen en op het andere weer filmend rondlopen (het gaat om twee verschillende mannen),
- Twee video's zouden bewijzen dat twee vrouwelijke burgerslachtoffers eigenlijk Hamasstrijders zijn,
- Van een Palestijnse jongen die omkwam bij Israëlische bombardementen wordt beweerd dat het een pop is,
- Beelden van een aanval op het Al-Agşa ziekenhuis in Gaza en van hulpverlening onder Gazanen zijn eveneens niet in scène gezet of bewerkt met AI.

Ook wordt bij twee beelden van journalisten ten onrechte gezegd dat ze geënceneerd zijn, specifiek een BBC-reportage en een foto van fotograaf Anas Zayed Fteiha.

“**Twaalfdaagse Oorlog en Iranoorlog 2026**”

Het afgelopen jaar zijn er in Iran twee oorlogen geweest: de Twaalfdaagse Oorlog met Israël in de zomer van 2025, en de oorlog met de Verenigde Staten en Israël die begon op 28 februari 2026 en op 8 april stopte nadat er een preciaire wapenstilstand werd ingevoerd. Over beide oorlogen vonden we in totaal 36 artikelen waarin 64 beelden gefactcheckt werden.

3.1 AI-gegenereerde beelden | 32 beelden

Iraanse soldaten en de B-2 bommenwerper die zij hebben neergehaald, zijn door AI gegenereerd. Foto: Facebook.

Bij de oorlogen in Iran zagen we veel AI-beelden terug, waarvan de meeste explosies en andere verwoesting lieten zien. Een video van Iraanse raketinslagen in Israël is met AI gemaakt, net als drie clips van Israëlische bombardementen in Iran tijdens de Twaalfdaagse Oorlog. Een korte video van een ontploffing van de Evin-gevangenis in Teheran is nep

en beelden van een brandend gebouw in de Israëlische stad Haifa eveneens. In een overzichtsartikel van de NOS vinden we ook twee AI-beelden van explosies. Daarnaast komen ook satellietbeelden van een verwoeste Amerikaanse legerbasis en twee beelden van verwoeste Amerikaanse ambassades uit de koker van AI-modellen.

Verder vonden we zeven AI-gegenereerde beelden van verwoeste vliegtuigen: een video van schade aan een Amerikaanse B-2-bommenwerper, een reeks van vier foto's van Iraanse soldaten die B-2-bommenwerpers hebben neergehaald, twee foto's van neergehaalde F-35 vliegtuigen en een video van een Amerikaanse bommenwerper op een Iraanse oplegger.

Sommige AI-video's laten (vermeende) bekende en onbekende slachtoffers zien. Er gaat een video rond van de Israëlische premier Benjamin Netanyahu die onder het puin wordt weggehaald, een foto van een zwaargewonde ayatollah Mojtaba Khamenei in het ziekenhuis en een nepafbeelding van de slachtoffers van het bombardement op een meisjesschool in Iran. Ook worden soldaten in beeld gebracht: VRT identificeerde AI beelden van huilende Amerikaanse en Israëlische soldaten die om hun ouders roepen, van Oekraïense soldaten die naar de Golfregio zijn gestuurd, een foto van tien Amerikaanse soldaten die gevangen zijn genomen door Iraniërs en soldaten die kijkers uitnodigen om naar Iran te komen.

Ook vonden we factchecks met twee overige AI-gegenereerde beelden: een nepkaart van de omgeving rond een Israëlisch ziekenhuis waar Iraanse raketten zouden zijn neergekomen en een video van een menigte in Iran die pro-Netanyahu leuzen zou zingen.

3.2 Cheapfakes: temporele/ruimtelijke decontextualisatie | 20 beelden

De meeste video's van andere conflicten en andere plaatsen waarvan wordt gedaan alsof ze van de oorlogen in Iran zijn, laten explosief of ander grootschalig geweld zien. De beelden die gefactcheckt zijn door Nederlandse en Vlaamse factcheckers betreffen:

- Een Oekraïense aanval op een Russisch munitiedepot.
- Een Israëlisch bombardement op Syrië uit 2024.
- Een Iraanse raketaanval op Israël uit 2024.
- Een brand in een industriegebied in Dubai uit 2025.
- Een brand in een woontoren in de Verenigde Arabische Emiraten.
- Een brand in de Filipijnen.
- Een aanval op een Israëlische luchtmachtbasis uit 2024 (die ook als nepbeeld werd ingezet tijdens de Twaalfdaagse Oorlog),
- Een video die al online stond voor de aanval op een Amerikaanse ambassade die in dezelfde video te zien zou zijn.

Ook circuleerde een video van een aanval op Teheran tijdens de Twaalfdaagse Oorlog die valselijk werd gepresenteerd als beelden uit de Iranoorlog van 2026. Hetzelfde gold voor twee video's van een aanval op Tel Aviv.

Wat betreft foto's en video's die gaan over (groepen) mensen vonden we:

- Een beeld van de Iraanse buitenlandminister Abbas Araghchi die huilt om majoor-generaal Hossein Salami uit de Twaalfdaagse Oorlog (en niet uit de Iranoorlog van 2026),
- Een video van Iraanse meisjes die in 2022 protesteerden.

- Een video van een Koerdische feestviering die geen protest tegen het Iraanse regime toont.
- Een video van Iraniërs die het Perzische nieuwjaar vieren.
- Iraniërs die in de file staan.
- Een video uit 2017 die eveneens geen protest toont.
- Een video van een politieoperatie uit 2025.

3.3 Cheapfakes: fictieve decontextualisatie | 6 beelden

Deze beelden komen uit het videospel War Thunder. Foto: YouTube.

Bijna alle fictieve beelden van de twee Iranoorlogen komen uit videospelletjes: twee beelden uit War Thunder, twee andere beelden uit Arma 3 en World of Warships en een beeld uit een niet nader gespecificeerde militaire simulator. Een laatste beeld is een 3D-simulatie van een militaire basis onder een Israëlisch ziekenhuis die uit een satirische video komt.

3.4 Cheapfakes: actor decontextualisatie | 1 beeld

Het enige beeld van de Iranoorlog uit 2026 van iemand die niets met de oorlog te maken heeft, maar er wel bij betrokken wordt, is van een Chileense piloot

die eigenlijk een Israëlische piloot zou zijn die gevangen genomen is door Iran.

3.4 Cheapfakes: bewerkte beelden | 2 beelden

Deze foto van ayatollah Ali Khamenei is waarschijnlijk bewerkt.

De twee bewerkte beelden van de Iranoorlog uit 2026 zijn een foto van de zogenaamde laatste momenten van ayatollah Ali Khamenei, die bewerkt is en gebaseerd is op foto's uit 2023, en een video uit Teheran waarin feest gevierd wordt en een Israëlische vlag op een gebouw wordt geprojecteerd die achteraf is toegevoegd.

3.5 Echte beelden afgedaan als nep | 3 beelden

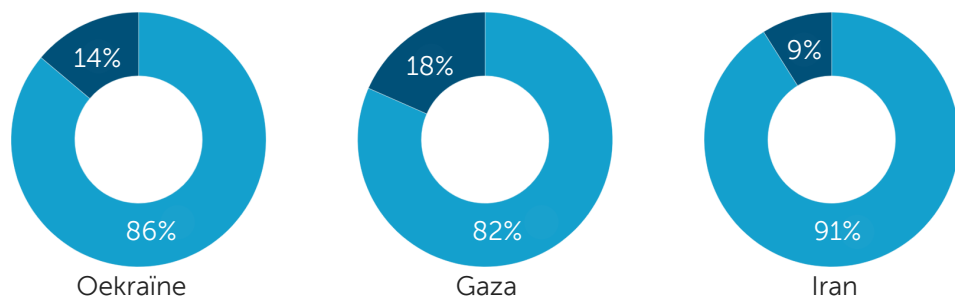
De drie echte beelden die tijdens de Iranoorlog van 2026 ten onrechte als nep werden bestempeld, zijn alle drie van Benjamin Netanyahu. Eind maart deed het gerucht de ronde dat de premier in de oorlog om het leven was gekomen, waarna drie video's van officiële Israëlische accounts op X, bedoeld om dat gerucht te weerleggen, werden afgedaan als AI-gegenereerd.

Hoe worden nepbeelden gemaakt?

Met de data van nepbeelden die verspreid werden in het kader van de oorlogen in Oekraïne, Gaza en Iran, kunnen we zien hoe de opmaak van die nepbeelden zich de afgelopen vier jaar ontwikkeld heeft. De selectie is niet alomvattend, omdat alleen nepbeelden verzameld zijn die door Nederlandse en Vlaamse factcheckers gecheckt zijn, maar het kan wel een beeld geven. Wat ten eerste opvalt is dat de verdeling tussen echte beelden die als nep worden afgedaan en beelden die gebruikt worden om nepnieuws te verspreiden sinds 2022 min of meer hetzelfde is gebleven: ongeveer tien tot twintig procent van de beelden zijn echt.

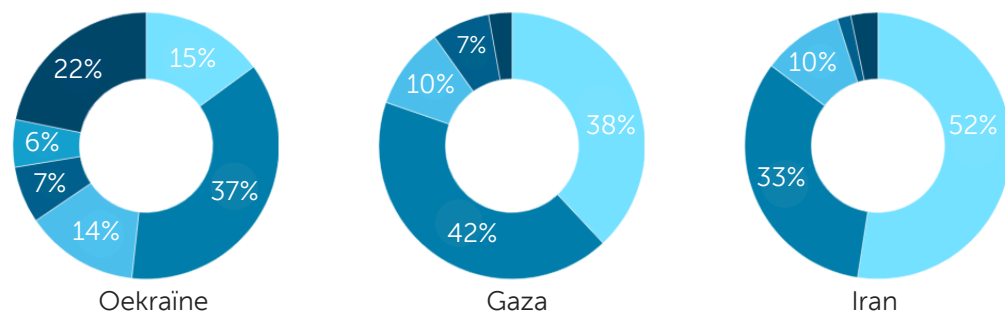
De verdeling nepbeelden tegenover echte beelden afgedaan als nep in de onderzochte oorlogen

■ Nepbeeld ■ Echte beelden afgedaan als nep

Daarnaast kunnen we ook kijken naar de opmaak van het nepbeeld, specifiek hoe vaak welke categorieën voorkomen en hoe dat door de tijd heen veranderd is.

Hoe gefactcheckte nepbeelden gemaakt zijn in de onderzochte oorlogen

Wat hier voornamelijk opvalt, is het aandeel cheapfakes tegenover het aandeel AI-gegenereerde afbeeldingen. Waar AI-beelden bij de oorlog in Oekraïne slechts een klein aandeel vormden van ongeveer vijftien procent, was bij de oorlogen in Iran de helft van het nepbeeld met AI gemaakt. Dit is deels te verklaren doordat de oorlogen in Iran recenter zijn en er daardoor minder nepbeelden in omloop zijn. Maar ook bij de oorlog in Gaza valt een stijging op: 38% van de beelden is daar AI-gegenereerd, tegenover een lager aandeel bij de oorlog in Oekraïne. Die toename gaat vooral ten koste van beelden die met minder geavanceerde middelen zijn bewerkt, terwijl het aandeel van de verschillende soorten gedecontextualiseerde beelden min of meer stabiel is gebleven, met uitzondering van actor-decontextualisatie.

Dat er bij de Iranoorlog in 2026 veel AI-beelden gebruikt worden, werd in de media ook geconstateerd. Het feit dat er in Iran sprake is van een internetblokkade maakt het daarnaast ook lastiger dan normaal om beelden te verifiëren. Persbureau ANP moest in maart 2026 bijvoorbeeld duizend beelden uit zijn beeldbank verwijderen omdat ze met AI gemanipuleerd waren. Die enorme toename is te verklaren, omdat toen de oorlogen in Oekraïne en Gaza begonnen, de technologie nog in de kinderschoenen stond en AI-afbeeldingen er nog veel primitiever uitzagen dan in 2026.

Daarmee kunnen we concreter de vraag beantwoorden die we drie jaar geleden ook stelden: waarin schuilt het gevaar van deepfakes? Destijds waren cheapfakes de voornaamste vorm van desinformatie, zoals Michael Hameleers aangeeft in zijn onderzoek uit 2025 [pdf]. AI heeft de afgelopen jaren een steeds prominentere rol gekregen in het desinformatielandschap rond oorlogen, maar niet op de manier die rond 2023 het meest werd gevreesd: die van filmpjes waarin politici woorden in de mond worden gelegd. In plaats daarvan lijken moderne deepfakes sterk op de cheapfakes van nu en vroeger. Er worden vooral raketinslagen, slachtoffers en neergeschoten voertuigen verzonden die veel weg hebben van oude beelden of beelden van andere conflicten. AI wordt daarnaast ook ingezet om humoristischere propaganda te verspreiden, wat soms beter aan kan slaan dan een traditionele speech.

Oorsprong en verspreiding

Het ligt voor de hand dat in tijden van oorlog regeringen van de vechtende landen desinformatie verspreiden als deel van propagandacampagnes. Hameleers schreef dat beelden vaak worden gebruikt voor het verheerlijken van de eigen zijde, het zwartmaken van de andere zijde of om de schaal van het conflict te overdrijven. In de verzameling beelden die door Nederlandstalige factcheckers zijn gecheckt, kwamen we hier en daar ook specifiekere narratieven tegen. Bij de oorlog in Oekraïne werden Oekraïeners er soms van beschuldigd nazi's te zijn, wat de Russische invasie moet rechtvaardigen en wat ook vaak terugkwam in de desinformatiecampagne tegen Zelensky. Een andere bewering die vaker gedaan werd was dat Oekraïne kindsoldaten inzet in de oorlog, een manier om de vijand zwart te maken. Bij de oorlog in Gaza werd vaak ingespeeld op de Pallywood-complottheorie, waarbij wordt beweerd dat Palestijnse slachtoffers van oorlog en hongersnood eigenlijk acteurs zijn. Dit soort beweringen werd ook gedaan tijdens de oorlog in Oekraïne, maar niet zo prominent als bij Gaza.

Om een beeld te krijgen van wanneer (nep)beelden verspreid worden, hebben we sinds het begin van de oorlogen Oekraïne, Gaza en Iran per maand op een rij gezet hoeveel factchecks gepubliceerd zijn. Daaruit blijkt dat in de eerste maand(en) van een oorlog het meeste gefactcheckt wordt en waarschijnlijk ook de meeste (nep)beelden rondgaan, waarna het aantal factchecks per maand meestal drastisch afneemt. Een uitzondering hierop vormt het aantal factchecks over de oorlog in Gaza medio 2025, wat waarschijnlijk samenhangt met nieuws over hongersnood in de regio rond die tijd.

 [Aantal factchecks over de oorlog in Oekraïne per maand \(24 februari 2022 tot 8 april 2026\)](#)

 [Aantal factchecks over de oorlog in Gaza per maand \(7 oktober 2023 tot 8 april 2026\)](#)

 [Aantal factchecks over de oorlogen in Iran per maand \(13 juni 2025 tot 8 april 2026\)](#)

De motieven om nepbeelden te verspreiden, zijn niet altijd politiek. Soms gaat het om pure commercie, zoals bijvoorbeeld in het geval [van Vietnamese bedrijven die AI gebruiken om nep- en pulpnieuws op Facebook te verspreiden](#). Onder de onderzochte oorlogsbeelden bevonden zich ook enkele die de kenmerken dragen van de typische AI-slop die op Facebook en andere sociale media circuleert. In die gevallen worden oorlogen vermoedelijk vooral als middel ingezet om geld te verdienen.

Als het motief wel politiek is, kunnen regeringen zelf nepbeelden verspreiden, of in het geval van AI-beelden die inspelen op memes, anderen inhuren zoals mediabedrijf Explosive Media dat op X actief is. Maar ook gewone mensen kunnen nepbeelden over oorlog verspreiden; daar is onderzoek naar gedaan [\[pdf\]](#), specifiek in de context van [de oorlog tussen Armenië en Azerbeidzjan in 2020](#). Mensen kunnen kiezen om propaganda te verspreiden om verschillende redenen, bijvoorbeeld omdat ze het eens zijn met de boodschap of uit het cynische idee dat alles toch nepnieuws is. Manipulatie door regeringen speelt daarin ook een rol. Er wordt dan gebruikgemaakt van sjablonen die veel emoties opwekken met als doel polarisatie te vergroten of zoveel informatie te genereren dat mensen de kluts kwijtraken en dat bepaald nieuws ondergesneeuwd raakt ('flooding the zone').

Cheapfakes zijn op dat gebied niet per se effectiever dan desinformatie die puur in tekstvorm wordt gepresenteerd, volgens onderzoek van Michael Hameleers [\[pdf\]](#). Dat zou bijvoorbeeld kunnen komen doordat de tekst de voornaamste bron is van de framing van een verhaal, terwijl beelden voor emotie zorgen. Of het zou kunnen dat de credibiliteit van video's in het bijzonder door meer wordt bepaald dan de waargenomen authenticiteit of het realisme van de onderliggende boodschap.

Wel maken cheapfakes en andere nepbeelden deel uit van het zogenoemde 'post-truth' tijdperk waar sinds 2016 van gesproken wordt. De waarheid doet er steeds minder toe en het maakt degenen die liegen ook niet uit, waardoor ze hun onwaarheden steeds openlijker verkopen. Alles is een kwestie van perspectief en niemand kan echt nog bepalen wat waar is, of wat niet. Dit begon tijdens de eerste termijn van Donald Trump als Amerikaans president en met de Brexit, toen onwaarheden werden verspreid die inspeelden op onderbuikgevoelens en de waarheid niet tegenspraken, maar eerder voorbij gingen.

Maar dat hoeft niet altijd zo te zijn in het geval van oorlogsbeelden, zoals een artikel van De Groene illustreert. Rusland probeerde twijfel te zaaien over het bloedbad in de stad Boetsja, maar een brede en informele 'waarheidscoalitie' ging daar in de eerste dagen na de ontdekking van het bloedbad tegenin. Het belangrijkste daarbij was dat de coalitie niet (alleen) bestond uit statelijke actoren, wat meer vertrouwen wekte in hun berichtgeving. Op die manier kan de invloed van twijfel over echte beelden tegengegaan worden, alhoewel dat dus maar een klein deel van het desinformatielandschap betreft.

Overzicht factchecks en artikelen van Nieuwscheckers voor Deep Dive 4

1. [Premier Netanyahu van Israël is in leven en deze video's van hem zijn niet gemaakt met AI](#)
2. [Deze video van een raketaanval op een Amerikaans schip komt uit een videospel](#)
3. [Deze foto van de laatste momenten van ayatollah Ali Khamenei is bewerkt](#)
4. [Deze foto van huilende Iraanse buitenlandminister is niet recent](#)

Foto: Beschadiging van huizen in de Iraanse woonwijk Urmia als gevolg van luchtaanvallen. Fotograaf: Ali Aghayari. Bron: Mehr News Agency, CC BY 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>>, via Wikimedia Commons

Verlag onderzoeksproces Deep Dive 4

De focus op beelden in de Deep Dive Oorlogsbeelden is uniek ten opzichte van de vorige drie deep dives over migratie, klimaat en LHBTI+, die alle drie focusten op beweringen. Daarom is er op sociale media gezocht naar beelden om zelf te checken, omdat gebruikelijke tools zoals Factrank alleen gesproken en geschreven beweringen opsporen. Voor het bredere overzicht van nepbeelden is er, net zoals bij de vorige drie deep dives, gezocht naar factchecks over oorlogsbeelden in de factcheckdatabase van BENEDMO en op de site van Nieuwscheckers. Ook andere relevante artikelen, zoals een artikel van de NOS over oorlogsbeelden, zijn meegenomen in de verzameling. Naast de meest recente oorlog in Iran zijn er ook factchecks verzameld over de Twaalfdaagse Oorlog in Iran uit 2025, de oorlog in Gaza en de oorlog in Oekraïne. Dit is gedaan omdat er op het moment dat het onderzoek achter de Deep Dive begon, er nog relatief weinig gefactcheckt was over de Iranoorlog van 2026, en om een breder overzicht te krijgen van de ontwikkelingen in hoe nepoorlogsbeelden gemaakt worden.

De verzameling factchecks is geanalyseerd en grotendeels ingedeeld op basis van onderzoeken naar de verschillende soorten oorlogsbeelden en hoe zij in oorlogstijd worden ingezet. Beelden die niet binnen de categorieën uit onderzoek pasten, zijn daarnaast zelf ingedeeld als 'geënceneerd', 'bewerkt zonder AI', of als misleiding die puur in de begeleidende tekst zit. Ook echt beeld dat als nep werd afgedaan is meegenomen, om te laten zien hoe vaak dit fenomeen voorkomt in vergelijking met het gebruiken van nepbeelden. De analyse in deze Deep Dive over de oorsprong en verspreiding van nepbeelden en hoe ze gemaakt worden, is deels gebaseerd op eigen onderzoek naar de verzamelde factchecks en deels op artikelen van nieuwsmedia, waaronder twee die in het verleden zijn

Foto: De Oekraïense president Zelensky geeft een toespraak, 20 april 2022. Bron: The Presidential Office of Ukraine, President.gov.ua, CC BY 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>>, via Wikimedia Commons

geschreven over president Zelensky van Oekraïne en over de opkomst van deepfakes.

Bij het maken van factchecks was een grote uitdaging het vinden van relevante beelden, want er ging veel rond. Het was niet altijd eenvoudig om te achterhalen waar een beeld vandaan kwam, vooral bij explosievideo's van lage kwaliteit. De internetblokkade in Iran en het beperkte beschikbare Street View-materiaal bemoeilijkte dit proces. Bij het indelen van de factchecks was de grootste uitdaging het vinden van een geschikte categorisering en, nadat die gevonden was, specifiek het onderscheid tussen actor-decontextualisatie en temporele/ruimtelijke decontextualisatie, omdat sommige nepbeelden deels binnen beide categorieën passen. Daarnaast was het lastig bij te houden hoeveel beelden er in totaal gecheckt waren, omdat met name de VRT meerdere artikelen had gepubliceerd met meer dan tien beelden, die soms ook al in andere artikelen waren gecheckt.

Afgezien van de genoemde uitdagingen verliep het factchecken van oorlogsbeelden en het schrijven van de verdere deep dive zonder veel problemen.

Anders dan bij eerdere Deep Dives, waarbij NGO's werden betrokken die direct verbonden waren aan het thema, is er deze keer gekozen voor een gesprek met UvA-onderzoeker Michael Hameleers. Zijn expertise op het gebied van desinformatie in conflictsituaties sloot beter aan bij de focus van deze Deep Dive.

Foto: Protest in Londen tegen de oorlog in Oekraïne, 25 februari 2022. Fotograaf: Garry Knight from London, England, CC0, via Wikimedia Commons

Eindevaluatie Deep Dives

In het kader van het project Factcheck Connect hebben Nieuwscheckers vier factchecking Deep Dives geproduceerd. Gecoördineerd door het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid, heeft Nieuwscheckers-redacteur en factchecker Yitsz Neurink tussen september 2025 en mei 2026 onderzoek gedaan en de vier Deep Dives geschreven over de volgende onderwerpen: migratie, klimaat, LHBTI+ en oorlogsbeelden. De Deep Dives zijn onder andere gepubliceerd op de websites van Nieuwscheckers, de website van BENEDMO en op de website van Beeld & Geluid. Ook zijn de Deep Dives breed verspreid binnen het BENEDMO-netwerk. Daarnaast zijn er voor elk onderwerp ook een aantal afzonderlijke factchecks en artikelen geschreven, die gepubliceerd zijn op de website van Nieuwscheckers.

Over migratie:

1. Asielzoekers hebben dezelfde voorrang op huizen als andere groepen in nood.
2. Nederland vangt minder Oekraïense vluchtelingen op dan het Europees gemiddelde
3. Moslims vluchten ook naar moslimlanden
4. Het is niet bekend hoeveel afgewezen asielzoekers in de illegaliteit verdwijnen
5. Niet overal staat de doodstraf op geloofsafval in de islam
6. Armste gemeenten vangen niet 20 keer meer asielzoekers op dan rijkste, maar 2 keer zoveel
7. Henri Bontenbal schetst onjuist beeld van lange asielprocedures en de invloed daarvan op de komst van asielzoekers
8. Waarom Nederland zonder migratie krimpt: de cijfers achter geboortes, sterfte en bevolkingsgroei

Over klimaat:

1. Vulkanen zijn een bescheiden bron van CO2 in vergelijking met de mens
2. De afname van het aantal klimaatdoden zegt weinig over klimaatverandering
3. Hoewel de mens slechts zorgt voor 3,6% CO2 in de atmosfeer, warmt de aarde er wel door op
4. Elektrische Amazonewagens worden opgeladen met dieselgenerator op winterse dag

Over LHBTI+:

1. Moslims stuurden deze man met regenboogvlag niet weg bij een pro-Palestina-demonstratie
2. Pulpnieuwsproducenten verspreiden nepnieuws over homofobe incidenten met Rob Jetten
3. Nepnieuws over een EU-stemming over trans vrouwen is propaganda van anti-trans activisten

Over oorlogsbeelden:

1. Premier Netanyahu van Israël is in leven en deze video's van hem zijn niet gemaakt met AI
2. Deze video van een raketaanval op een Amerikaans schip komt uit een videospel
3. Deze foto van de laatste momenten van ayatollah Ali Khamenei is bewerkt
4. Deze foto van huilende Iraanse buitenlandminister is niet recent

Om het effect van factchecking zo veel mogelijk te maximaliseren, is het van belang de beschikbare middelen gericht in te zetten op urgente maatschappelijke thema's en samenwerking te zoeken met relevante partners. Dit project had dan ook als doel om verder te gaan dan het niveau van individuele factchecks, waarbij de focus doorgaans ligt op het waarheidsgehalte van afzonderlijke beweringen en de achterliggende context, en narratieven vaak onderbelicht blijven. Door gericht te factchecken binnen vier maatschappelijke thema's

kon in kaart gebracht worden welke onwaarheden en narratieven daarover de ronde deden. Die inzichten vormden vervolgens de basis voor bredere Deep Dives, geschreven aan de hand van eerdere factchecks, die de verspreiding van desinformatie in een groter geheel plaatsen.

De belangrijkste bevindingen van de Deep Dives waren het identificeren van narratieven over migratie, klimaat en LHBTI+. Over welke specifieke narratieven het gaat, staat in elke afzonderlijke Deep Dive omschreven. Voor die drie onderwerpen is ook kort geschetst waar de desinformatie volgens eerdere publicaties vandaan komt en hoe het verspreid wordt. Bij de Deep Dive over oorlogsbeelden was de belangrijkste bevinding dat vervalste beelden over oorlog in de afgelopen vier jaar steeds vaker met AI gemaakt worden.

De methodologische aanpak was bij alle Deep Dives min of meer hetzelfde. Via de factcheckdatabase van BENEDMO en websites van factcheckorganisaties werd gezocht naar factchecks die gerelateerd waren aan het onderwerp van de Deep Dive. Er werd hierbij geselecteerd op Nederlandstalige factchecks uit Nederland en Vlaanderen, en beweringen die beoordeeld zijn als onwaar, grotendeels onwaar of ongefundeerd. Verzamelde checks werden vervolgens ingedeeld op narratieven of andere categorieën die beschreven stonden in bestaand onderzoek. In bepaalde gevallen werden nieuwe categorieën opgesteld, omdat die niet beschreven stonden in bestaand onderzoek. Elke Deep Dive werd afgesloten met een analyse van de oorsprong en verspreiding van onwaarheden over het betreffende onderwerp, gebaseerd op publicaties van andere nieuwsmedia en wetenschappelijk onderzoek.

Voor de eerste drie Deep Dives zijn gesprekken gevoerd met maatschappelijke organisaties:

- Vluchtelingenwerk (migratie),
- Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) (migratie),
- Milieudefensie (klimaat)
- Transgender Netwerk (LHBTI+).

De gesprekken vullden een verkennende functie en droegen bij aan het in kaart brengen van relevante narratieven, doordat de betrokken organisaties inzicht gaven in wat zij in de praktijk tegenkomen. Tevens boden de gesprekken ruimte voor een wederzijdse uitwisseling over de wijze waarop factcheckers en maatschappelijke organisaties elk omgaan met het signaleren en adresseren van onwaarheden. Daarnaast heeft het Transgender Netwerk een van de LHBTI+-factchecks en de bijbehorende Deep Dive beoordeeld, en feedback gegeven op zowel de inhoudelijke insteek als het gebruik van inclusieve taal.

Een van de voornaamste uitdagingen bij de totstandkoming van de Deep Dives was het vinden van voldoende materiaal om te factchecken, wat tevens een van de centrale beperkingen van het project blootlegt. Met name bij de thema's migratie en LHBTI+ bleek dat veel berichten, met name online, veelal bestaan uit discriminerende en haatdragende uitspraken in plaats van verifieerbare feitelijke beweringen. Dergelijke uitingen vallen buiten het domein van factchecking en konden dan ook slechts in beperkte mate worden meegenomen. Bij de Deep Dives over klimaat en oorlogsbeelden deed zich een andere uitdaging voor: vanwege de omvang van het beschikbare materiaal en de thematische overlap tussen onderwerpen, vergde het categoriseren van factchecks aanzienlijk meer inspanning.